

UNIVERZA V MARIBORU
EKONOMSKO - POSLOVNA FAKULTETA MARIBOR

DIPLOMSKO DELO

Analiza brezposelnosti v Sloveniji

Analysis of unemployment in Slovenia

Kandidatka: Iva Pipenbaher

Program: univerzitetni

Študijska smer: Splošna ekonomija

Mentor: doc.dr. Darja Boršič

Slovenska Bistrica, september 2011

PREDGOVOR

V diplomski nalogi je predstavljen trg dela in vrste brezposelnosti, ki se med sabo razlikujejo glede na vzrok nastanka. Pri merjenju brezposelnosti ločimo med registrirano brezposelnostjo in anketirano brezposelnostjo. Pri teh prihaja do razlik v stopnji, saj niso vsi ki so brezposelni prijavljeni na zavodu oziroma niso vsi, ki so prijavljeni na Zavodu RS za zaposlovanje dejansko brezposelni. V tem primeru prihaja do tako imenovane sive ekonomije, ki se skuša odpraviti z različnimi ureditvami v okviru trga dela. Eden teh ureditev je bil predlagan Zakon o malem delu, ki pa je bil zavržen na referendumu. Kaj nas v tem primeru še čaka, bo pokazal čas.

Stopnja brezposelnosti je v zadnjem času vse višja. Podatki kažejo, da je Slovenija med tistimi državami, ki imajo nižjo stopnjo brezposelnosti. Tako dosega stopnjo brezposelnosti, ki je nižja od tiste, ki je povprečna za Evropsko unijo. Slovenija je imela zelo nizko brezposelnost v času bivše Jugoslavije, nato je z osamosvojitvijo narasla, saj je prišlo do zaprtja meja in s tem izgube večine trgov v bivši Jugoslaviji. S časom, ko je šok osamosvojitve popustil, si je opomogla. Odprle so se meje v sklopu Evropske unije in lažje je prodajala na tem trgu. Kasneje se je začel tudi prosti pretok delovne sile, kar je tudi vplivalo na zniževanje stopnje brezposelnosti.

Kaj se dogaja na trgu dela v Sloveniji in kaj v Evropski uniji? Kakšna je registrirana brezposelnost po dejavnikih, kot so spol, starost, izobrazba in posameznih regijah v državi? Na kakšne načine skuša država odpraviti visoko stopnjo brezposelnosti, ki je nastala zaradi gospodarske krize in kako pri tem sodeluje z Evropsko unijo? Kakšne smernice in cilje uporablja Evropska unija in kakšne Slovenija? Kaj se dogaja v sklopu Aktivne politike zaposlovanja in zaposlovanja v tujini? To so nekatera vprašanja, na katera smo skušali odgovoriti v tem diplomskem delu.

KAZALO

1. UVOD	5
1.1 Opredelitev problema	5
1.2 Namen, cilj in osnovne trditve.....	5
1.3 Predpostavke in omejitve diplomskega dela	6
1.4 Predvidene metode diplomskega dela	6
2. TRG DELA IN BREZPOSELNOST	7
2.1 Vrste brezposelnosti	7
2.1.1 Strukturna brezposelnost.....	8
2.1.2 Ciklična brezposelnost.....	8
2.1.3 Frikcijska brezposelnost.....	8
2.1.4 Naravna brezposelnost	9
2.2 Merjenje brezposelnosti.....	9
2.2.1 Registrirana brezposelnost	10
2.2.2 Anketna brezposelnost	10
3. BREZPOSELNOST V SLOVENIJI	11
3.1 Podatki o registrirani brezposelnosti	11
3.2 Podatki o anketirani brezposelnosti	15
4. STRUKTURA REGISTRIRANE BREZPOSELNOSTI V SLOVENIJI PO VEČ KRITERIJIH.....	17
4.1 Struktura registrirane brezposelnosti po spolu	17
4.1.1 Prizadevanje Evropske unije za zmanjševanje razlik med spoloma.....	18
4.1.2 Razlike med spoloma v Sloveniji	20
4.2 Starostna struktura registrirane brezposelnosti.....	21
4.3 Struktura brezposelnosti po izobrazbi	22
4.4 Struktura brezposelnosti po regijah	23
5. BREZPOSELNOST V EVROPSKI UNIJI	26
6. VPLIV KRIZE NA TRG DELA	29
6.1 V Republiki Sloveniji	29
6.2 V Evropski uniji	30
7. MOŽNOST ZAPOSLOVANJA IN NIŽANJE STOPNJE BREZPOSELNOSTI.....	33
7.1 Ukrepi zmanjšanja brezposelnosti	33

7.2	Aktivna politika zaposlovanja	34
7.3	Možnost zaposlovanja v tujini.....	37
7.4	Cilji Lizbonske strategije na področju zaposlovanja.....	38
7.5	Izhodna strategija Republike Slovenije	42
8.	SKLEP.....	47
9.	LITERATURA.....	50
10.	VIRI.....	51
11.	SEZNAM SLIK, GRAFOV IN TABEL	55
12.	PRILOGE	56

1. UVOD

1.1 Opredelitev problema

Za majhne ekonomske prostore velja, da so zelo občutljivi na spremembe, ki imajo močan in dolgoročen vpliv na gospodarstvo v celoti. V Sloveniji so se te spremembe začele pojavljati po osamosvojitvi, to je leta 1991. Do velikih sprememb je prihajalo v brezposelnosti, ki je makroekonomski problem, katerega posledice se kažejo na ekonomski in socialni ravni.

V današnjem času je pojem brezposelnosti skoraj nepogrešljiv. Smo v času gospodarske krize, ki ima med glavnimi posledicami tudi vpliv na povečevanje stopnje brezposelnosti. Na stopnjo brezposelnosti ima vpliv tudi razvoj tehnologije, mnoga podjetja se tako srečujejo s tehnološkimi viški, ki spet povečujejo stopnjo brezposelnosti.

Slovenija je v preteklosti doživela vzpone in padce na področju brezposelnosti. V veliki meri so se občutile spremembe v času osamosvojitve. Osamosvojitve je pomenila prehod države iz sistema samoupravno-socialističnega gospodarstva v sistem tržnega gospodarstva. Zaradi osamosvojitve je prav tako izgubila nekatere trge bivše Jugoslavije in tako je bila tudi potreba po delavcih vedno manjša. Prihajalo je do vse manjše zaščite zaposlenih pred izgubo delovnega mesta, manj zaščiteni so bila tudi ekonomsko šibkejša podjetja, katera so v veliki meri šla v stečaj.

Do osemdesetih Slovenija skoraj ni poznala problema brezposelnosti. Danes pa predstavlja enega največjih problemov na socialno ekonomskem področju. Največ brezposelnih je bilo prijavljenih na Zavodu za zaposlovanje leta 1993 in sicer meseca oktobra, ko je število naraslo kar na 137.257. Kasneje je to število začelo počasi upadati.

Do velikih sprememb je prihajalo tudi v času pridružitve Evropski uniji, kjer smo dobili večje možnosti zaposlovanja izven meja države. Stopnja brezposelnosti v zadnjem času, ko se srečujemo z gospodarsko krizo, recesijo in njenimi posledicami, neprestano narašča.

1.2 Namen, cilj in osnovne trditve

Namen tega diplomskega dela je predstaviti brezposelnost v Republiki Sloveniji. Najprej so predstavljeni osnovni pojmi v okviru trga dela. Predstavljene so vrste brezposelnosti in merjenje brezposelnosti. V tretjem poglavju so podani podatki o registrirani in anketirani brezposelnosti v Sloveniji. Nato pa je v četrtem poglavju prikazana brezposelnost na podlagi različnih kriterijev. Kriteriji, po katerih je narejena analiza brezposelnosti, so spol, starost, stopnja izobrazbe in slovenske regije. Pri analizi brezposelnosti smo se dotaknili še razlik med spoloma. Analiziramo do kakšnih razlik prihaja zaradi diskriminacije med spoloma in kakšni so ukrepi v Evropski uniji, da bi se te razlike med spoloma zmanjšale. Kaj se dogaja na področju brezposelnosti znotraj Evropske unije, je predstavljeno v petem poglavju. Sledi poglavje o vplivu krize na brezposelnost. Kakšne posledice je kriza pustila v Evropski uniji in kakšne v naši državi. Nazadnje smo se dotaknili še ukrepov oziroma

možnosti za zmanjševanje brezposelnosti, med njimi Lizbonska strategija v okviru Evropske unije in Izhodna strategija v okviru Republike Slovenije.

Cilj dela je predvsem ugotoviti, kdo ima na trgu dela največje možnosti zaposlitve, glede na določene kriterije. V veliki meri bi lahko trdili, da prihaja do tako imenovane diskriminacije, ki pa je različna predvsem glede na spol in starost brezposelne osebe. Torej več je brezposelnih žensk kot moških, več brezposelnih oseb spada v starejšo starostno skupino, čeprav je vedno večji problem zaposlovanja tudi pri mladih, ki zaključujejo fakultete. Predvidevamo, da so največje možnosti zaposlitve v Osrednji regiji, saj je v glavnih mestih nekako največji pretok delovne sile.

1.3 Predpostavke in omejitve diplomskega dela

Čeprav bi bili podatki o brezposelnosti zanimivi tudi pred osamosvojitvijo, smo se za analizo v tem delu omejili na določeno časovno obdobje. Pri predstavitvi registrirane in anketirane brezposelnosti smo se omejili na časovno obdobje od osamosvojitve pa do današnjega dne. Predstavitev brezposelnosti po že omenjenih kriterijih pa je omejena na časovno obdobje od leta 2000.

Prostorsko je analiza omejena na Slovenijo, v enem delu bodo podatki omejeni na posamezne regije znotraj države. Naredili bomo tudi primerjavo glede na položaj v Evropski uniji. Okvirno pa so predstavljeni tudi podatki o stanju v Evropski uniji.

Slovenija je v primerjavi z drugimi državami Evropske unije kar uspešna pri reševanju brezposelnosti in je med tistimi državami, ki imajo manjšo stopnjo brezposelnosti.

1.4 Predvidene metode diplomskega dela

V tem delu sta uporabljena dva pristopa, in sicer deskriptivni in analitični pristop. V okviru deskriptivnega postopka so uporabljene različne metode: zgodovinska metoda (opisovanje vzrokov brezposelnosti), metoda kompilacije (različna mnenja različnih avtorjev), komparativna metoda (primerjava podatkov) in na koncu še metoda deskripcije.

Pri analitičnem pristopu sta uporabljeni deduktivna in induktivna metoda. Literaturo smo poiskali v knjižnicah (Univerzitetna knjižnica Maribor in Knjižnica Ekonomsko poslovne fakultete Maribor), kjer smo našli različno literaturo domačih in tujih avtorjev. Veliko virov in podatkov je bilo dostopnih na internetu, v obliki elektronskih virov.

Statistične podatke o stopnjah brezposelnosti po različnih kriterijih smo pridobili na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje in spletni strani Statističnega urada Republike Slovenije.

Statistične podatke za Evropsko unijo in njene članice smo dobili na spletnih straneh organizacije OECD in EUROSTAT.

2. TRG DELA IN BREZPOSELNOST

Trg dela je trg, ki določa plače ter obseg in vrsto drugih značilnosti zaposlitve. Ponudba in povpraševanje na trgu dela se oblikujeta tako, da delodajalci povprašujejo po delu in najemajo delavce, delojemalci oziroma delavci pa iščejo zaposlitev in ponujajo storitve dela. Trg dela je lahko lokalni, mednarodni, bolj ali manj regulirani, primarni, sekundarni ipd. Zaradi narave razmerja med delodajalci in delojemalci se je v sodobni družbi razvila posebna zakonodaja in vrste institucij, ki urejajo delovanje trga dela (Malačič 1995).

Ključno vlogo na trgu dela oziroma delovne sile imajo službe za zaposlovanje. To je Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje in privatne zaposlitvene agencije, ki se jih je v zadnjem času vedno več pojavilo tudi na slovenskem trgu dela.

Brezposelnost je eden osrednjih makroekonomskih problemov. Stopnja brezposelnosti je pogosto tudi merilo uspeha makroekonomske politike (Senjur 1995).

Brezposelnost je v današnji družbi vedno bolj resen problem. Predstavlja neizkoriščenost dela aktivnega prebivalstva, hkrati pa tudi breme in strošek za družbo.

2.1 Vrste brezposelnosti

V literaturi je mogoče zaslediti več različnih načinov definiranja brezposelnosti. Definicije vrst brezposelnosti se med seboj razlikujejo glede na to, kaj je vzrok nastanka brezposelnosti.

Razlogi zaradi katerih postane oseba brezposelna so različni, med njimi pa najdemo:

- oseba je nova delovna sila,
- oseba je zapustila delo,
- oseba je bila odstavljena in
- oseba je izgubila delo.

V širokem pomenu delimo brezposelnost na odkrito in prikrito brezposelnost. Odkrita brezposelnost predstavlja aktualno ponudbo delovne sile. Med to najdemo frikcijsko brezposelnost, brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja, pa se loči še na ciklično brezposelnost in pa na brezposelnost zaradi neskladnosti rasti (Svetlik 1985).

V okviru prikrite brezposelnost poznamo podzaposlenost, ki pomeni delno zaposlene osebe, ki so sicer zaposlene ali samozaposlene, vendar bi želele delati več kot delajo trenutno ter latentno brezposelnost, ki predstavlja osebe, ki niso zaposlene in ne iščejo zaposlitve (Svetlik 1985).

2.1.1 Strukturna brezposelnost

Strukturna brezposelnost je posledica neskladij na trgu dela, in sicer neuskklajenosti ponudbe in povpraševanja po delovni sili. To neskladje izhaja iz razlik med dejansko in zahtevano delovno sposobnostjo iskalcev zaposlitve. To pomeni, da na primer delodajalci iščejo določen profil delovne sile (npr. univerzitetnega diplomiranega ekonomista), ki pa je na trgu delovne sile nezadosten, zato ga nadomestijo z drugim profilom delovne sile (npr. univerzitetni diplomirani pravnik), ki je na omenjenem trgu v izobilju. Za strukturo brezposelnosti je značilno, da obstaja na dolgi rok (Svetlik 1985).

Neskladje na trgu delovne sile ni edini vzrok za nastanek strukturne brezposelnosti. Med vzroki nastanka so tudi mednarodna konkurenčnost gospodarstva in tehnološke spremembe.

Mednarodna konkurenčnost lahko povzroči upad proizvodnje v nekem podjetju zaradi premajhnega povpraševanja oziroma prevelikih proizvodnih stroškov. S takšno težavo se soočajo evropska podjetja v tekstilni industriji. Cenejša kitajska delovna sila izpodriva evropsko, kar posledično pripelje do zapiranja podjetij in nastanka brezposelnosti. Tehnološke spremembe imajo vpliv tako na povečanje brezposelnosti kot tudi na povečevanje zaposlovanja v nekaterih gospodarskih sektorjih. Robotizacija vodi v povečevanje brezposelnosti, medtem ko razvoj računalništva vpliva na nastajanje oblik delovnih mest (Atkinson idr. 1998).

Ravno strukturna brezposelnost se v zadnjem času vedno bolj pojavlja tudi v naši državi, saj je domača delovna sila predraga. Nekaj uspešnih podjetij je svojo proizvodnjo že preselilo v države, kjer je delovna sila cenejša.

2.1.2 Ciklična brezposelnost

Ciklična brezposelnost ali brezposelnost zaradi premajhnega povpraševanja se pojavi občasno zaradi cikličnih nihanj gospodarstva. V času recesije, ko družbeni produkt in celotna potrošnja upadeta, se zmanjšuje obseg proizvodnje in investicij. To pa privede do zmanjševanja celotnega (agregatnega) povpraševanja po delovni sili. NeprostoVOLjna brezposelnost se takrat pojavlja v vseh ali večini sektorjev in med vsemi kategorijami zaposlenih. Ko pride gospodarstvo v drugi del cikla, to je fazo oživljanja in prosperitete, ciklična brezposelnost izgine (Hrovatin, 2002).

2.1.3 Frikcijska brezposelnost

Frikcijska brezposelnost se pojavlja kot posledica zamika med začetkom iskanja zaposlitve ter pridobitvijo zaposlitve.

Ta vrsta brezposelnosti se pojavi zaradi stalne menjave zaposlitve prebivalstva, ki je normalno zaposleno. Do te brezposelnosti pride zaradi selitve prebivalstva med različnimi mesti in regijami in s tem povezanim iskanjem nove zaposlitve, začasne nezaposlenosti

šolajoče mladine, ki konča šolanje in išče zaposlitev, menjavanje zaposlitve zaradi težnje po spremembi delovnega okolja in podobnih reči. Tovrstna brezposelnost je le začasna, saj traja od enega dneva do nekaj mesecev in predstavlja samo obdobje med dvema stalnima zaposlitvama. V vsakem gospodarstvu, ki je na ravni polne zaposlenosti srečujemo frikcijsko brezposelnost, saj je ta plod prostovoljnih odločitev posameznikov o menjavi delovnih mest in ni vezana na gospodarske razmere. Zato lahko rečemo, da je prostovoljna (Hrovatin 2002).

Posebna lastnost frikcijske brezposelnosti je možnost zavračanja ponujenega dela s strani iskalcev zaposlitve. Takšna možnost se pojavlja takrat, kadar je na trgu dela dovolj prostih delovnih mest in ima posameznik možnost izbirati med različnimi vrstami zaposlitve. Posameznik bo ponujeno delovno mesto zavračal tako dolgo, dokler ne bo našel takšnega delovnega mesta, ki bo ustrezalo njegovim sposobnostim in zahtevam. V takšnih okoliščinah bo frikcijska brezposelnost visoka. Visoka bo tudi takrat, ko se gospodarstvo sooča s pogostimi spremembami in ko je na trgu dela velika koncentracija delovne sile (Atkinson idr. 1998).

Velikost frikcijske brezposelnosti je odvisna od pravic, ki jih ima posameznik kot brezposelna oseba. Posameznik ima kot brezposelna oseba pravico do socialne pravice, podpore in zaščite in večje bodo te pravice, večja bo frikcijska brezposelnost. Možno pa je tudi, da se brezposelnost, ki je nastala kot frikcijska, spremeni v dolgoročno brezposelnost, ker posamezniku upade motiviranost zaradi visoke socialne zaščite in visokih socialnih podpor.

2.1.4 Naravna brezposelnost

Je brezposelnost, ki obstaja kljub polni zaposlenosti delovne sile v državi in polni zaposlenosti produkta. Gre torej za trajno brezposelnost. Razlogov za njen nastanek je več. Nekateri od njih so na primer nepopolne informacije na področju zaposlovanja, premalo fleksibilen trg delovne sile ter frikcijska ali strukturna brezposelnost (Senjur 1995)

2.2 Merjenje brezposelnosti

Da ne bi prihajalo do zapletov, bomo najprej opredelili nekatere definicije, ki se uporabljajo pri merjenju brezposelnosti (SURS 2003).

- Delovno sposobno prebivalstvo so osebe, stare 15 let ali več oziroma 64 let.
- Neaktivno prebivalstvo tvorijo tisti, ki niso razvrščeni niti med delovno aktivno prebivalstvo niti med brezposelne osebe.
- Aktivno prebivalstvo je seštevek delovno aktivnega prebivalstva in brezposelnih oseb.
- Delovno aktivno prebivalstvo po definiciji organizacije ILO so osebe, ki so v referenčnem tednu pred anketiranjem opravile kakršnokoli delo za plačilo (denarno ali nedenarno) ali dobiček, in osebe, ki so sicer zaposlene ali samozaposlene, a so bile v poročevalskem tednu začasno odsotne z dela.

- Brezposelne osebe so tiste osebe, ki v poročevalskem tednu niso bile zaposlene ali samozaposlene in niso opravljale nikakršnega dela za plačilo, ter si aktivno iskale zaposlitev, in bi jo bile pripravljene sprejeti, če bi jo našle, ali so iskale možnost za samozaposlitev ali so že našle zaposlitev, ki jo bodo začele opravljati po referenčnem tednu.

2.2.1 Registrirana brezposelnost

Registrirano brezposelne osebe so tiste osebe, ki so nezaposlene in kot iskalci zaposlitve prijavljene v register na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje. Stopnja registrirane brezposelnosti je odstotni delež registrirane brezposelnosti oseb v aktivnem prebivalstvu. (SURs 2003)

Izračuna se po obrazcu:

stopnja registrirane brezposelnosti = $(\text{registrirane brezposelne osebe} / \text{aktivno prebivalstvo}) * 100$.

Problem ugotavljanja registrirane brezposelnosti je, da ne zajema tistih brezposelnih, ki se iz določenih razlogov ne prijavijo na Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje oziroma zajema tiste brezposelne, ki aktivno ne iščejo nove zaposlitve. Niti ni mogoče ugotoviti, ali registrirano brezposelni dejansko ne opravljajo dela za plačilo, kar navaja na problem sive ekonomije (Pirher in Svetlik 1994).

V naslednjem poglavju podrobneje predstavljamo gibanje in značilnosti registrirane brezposelnosti v Sloveniji.

2.2.2 Anketna brezposelnost

Anketa o delovni sili je najboljše uradno anketiranje gospodinjstev v Sloveniji. Njen namen je zbrati podatke o stanju in spremembah na slovenskem trgu dela. Daje nam podatke o velikosti, strukturi in značilnosti aktivnega in neaktivnega prebivalstva Slovenije. Anketo o delovni sili izvajamo skladno z navodili Mednarodne organizacije za delo (ILO), sprejetimi na 13. Konferenci statistikov dela ter skladno z zahtevami Statističnega urada Evropske zveze (Eurostat), ki se nanašajo na usklajeno anketo Evropske zveze. To omogoča primerljivost rezultatov in podatkov s predhodnimi leti (SURs 2003).

Gibanje anketne brezposelnosti bo prav tako podrobno predstavljeno v naslednjem poglavju.

3. BREZPOSELNOST V SLOVENIJI

V začetku devetdesetih se je trg dela v Sloveniji začel hitro spreminjati. Prehod na tržno gospodarstvo je povzročil dolgoročne posledice na področju zaposlenosti in brezposelnosti. Delovno aktivno prebivalstvo se je začelo zmanjševati predvsem v velikih podjetjih, ki so zaposlovala tudi več tisoč ljudi (Svetlik in drugi, 2002).

Iz relativno polne zaposlenosti in sistema neposredne varnosti zaposlitve, ki jo je desetletja zagovarjal prejšnji sistem, je v zelo kratkem obdobju prešla v sistem tržnega gospodarstva. Lahko bi celo rekli, da slovenski trg delovne sile v zadnjih petdesetih letih doživlja zelo skrajšano in zelo intenzivno različico sprememb, ki so se zgodile v razvitih državah v drugi polovici 20. stoletja. Transformacijska depresija s konca osemdesetih let je povzročala številne spremembe, med drugim tudi izrazito povečanje števila brezposelnih in stopnje brezposelnosti, zaradi pomanjkanja prostih delovnih mest in zaradi strukturnih sprememb, ki so se v tem času začele (Svetlik in drugi 2002).

Zaradi osamosvojitve ni prišlo le do prehoda iz socialističnega sistema v sistem tržnega gospodarstva, temveč je prišlo tudi do izgube mnogih nekdanjih trgov na območju bivše Jugoslavije. Ravno izguba trgov nekdanje Jugoslavije je močno vplivala na povečanje stopnje brezposelnosti v Sloveniji.

V nadaljevanju bo predstavljena struktura brezposelnih oseb po posameznih kriterijih. Najprej bo predstavljena registrirana in anketirana brezposelnost, nato pa struktura registrirane brezposelnosti glede na naslednje kriterije: spol, starost, izobrazba in regija.

3.1 Podatki o registrirani brezposelnosti

Do konca osemdesetih let je bila brezposelnost v Sloveniji marginalen pojav. V tem času je Jugoslavija in s tem tudi Slovenija doživela gospodarsko krizo. Njen vpliv na brezposelnost pa se je začel kazati šele po koncu desetletja, ko je prihajalo do sprememb gospodarskega sistema. V Sloveniji so se po letu 1987 dogajale velike spremembe, ki so povezane s gospodarsko krizo in prehodom v sistem tržnega gospodarstva. V obdobju ekonomske recesije je število brezposelnih naraščalo.

Sledijo podatki o registrirani brezposelnosti od leta 1987 do leta 2010. Leto 2009 in 2010 bo predstavljeno tudi posebej, saj je v tem času prihajalo do velikih sprememb zaradi recesije. Prav tako bo predstavljenih prvih šest mesecev leta 2011.

V tabeli 1 so prikazani posamezni letni podatki o registrirani brezposelnosti. Stopnja registrirane brezposelnosti je po letu 1991 začela naraščati in je najvišjo stopnjo dosegla leta 1998. Po tem letu si je gospodarstvo opomoglo in stopnja brezposelnosti je začela upadati. Do leta 2008, ko je dosegla najnižjo stopnjo po osamosvojitvi, je upadala, nato je gospodarstvo zajela kriza in stopnja brezposelnosti se je ponovno začela višati.

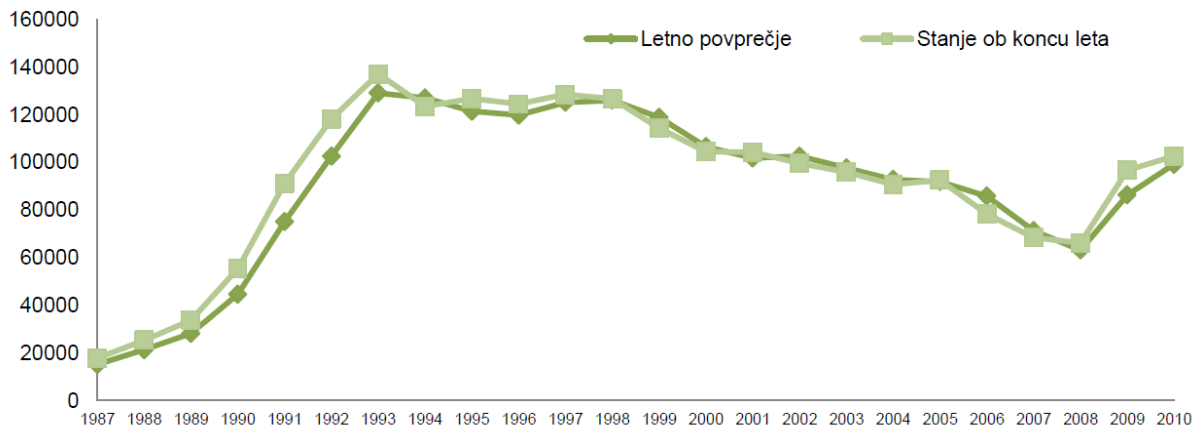
Tabela 1: Registrirana brezposelnost za obdobje od 1987 do 2010

Leto	Število registrirano brezposelnih oseb (stanje na 31.12.)	Rast (verižni indeks)	Povprečno število registrirano brezposelnih oseb	Rast (verižni indeks)	Povprečna stopnja registrirane brezposelnosti (v %)
1987	17.826	127,7	15.184	107,0	1,5
1988	25.371	142,3	21.342	140,5	2,2
1989	33.796	133,2	28.218	132,2	2,9
1990	55.441	164,0	44.623	158,1	4,7
1991	91.161	164,4	75.079	168,3	8,2
1992	118.224	129,7	102.593	136,6	11,5
1993	137.142	116,0	129.087	125,8	14,4
1994	123.517	90,1	127.056	98,4	14,4
1995	126.759	102,6	121.483	95,6	13,9
1996	124.470	98,5	119.799	98,6	13,9
1997	128.572	90,3	125.189	104,5	14,4
1998	126.625	91,5	126.080	100,7	14,5
1999	114.348	99,7	118.951	94,3	13,6
2000	104.583	95,5	106.635	89,6	12,2
2001	104.316	96,4	101.857	95,5	11,6
2002	99.607	95,5	102.635	100,8	11,6
2003	95.993	96,4	97.674	95,2	11,2
2004	90.728	94,5	92.826	95,0	10,6
2005	92.575	102,0	91.889	99,0	10,2
2006	78.303	84,6	85.836	93,4	9,4
2007	68.411	87,4	71.336	83,1	7,7
2008	68.239	96,8	63.216	88,6	6,7
2009	96.672	145,9	86.354	136,6	9,1
2010	110.021	113,8	100.504	116,4	10,7

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2010b.

Na sliki 1 je predstavljeno gibanje registrirane brezposelnosti skozi obdobje od leta 1987 do 2010. Brezposelnost je od začetka dokaj hitro naraščala, nato pa počasi začela upadati.

Do velikega preobrata je prišlo z uvedbo novele Zakona ob koncu leta 1998, ki je podrobneje opredelila status brezposelne osebe. Po tej noveli so osebe, ki so se vključevale v javna dela, pridobile status zaposlene osebe. Povečale so se tudi obveznosti brezposelnih oseb pri iskanju in sprejemanju ustrezne oziroma primerne zaposlitve ter pri vključevanju v program zaposlovanja. Prav tako je bil uveden nadzor nad izpolnjevanjem obveznosti brezposelnih oseb. V letu 2002 so slabše makroekonomske razmere neugodno vplivale na gibanje brezposelnosti. V letu 2008 se je nadaljevalo upadanje brezposelnosti, vendar so se ob koncu leta že kazali prvi znaki gospodarske krize, zato se je število registrirano brezposelnih oseb zmanjšalo manj kot v predhodnem letu.

Slika 1: Gibanje registrirane brezposelnosti

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2010a.

V tabeli 2 so podani mesečni podatki za leto 2009 in leto 2010 ter prvih šest mesecev leta 2011. Stanje na trgu delovne sile se je v tem času vse bolj slabšalo. Brezposelnost je dokaj hitro naraščala. Januarja 2009 je bilo 73.911 registrirano brezposelnih oseb. Iz meseca v mesec se je število registrirano brezposelnih oseb dvigovalo in je v mesecu decembru 2009 doseglo 97.672 brezposelnih oseb. Naraščanje se je v letu 2010 nadaljevalo in se v letu 2011 še nadaljuje. Največ prijavljenih brezposelnih osebe je bilo v mesecu februarju 2011, ko je število brezposelnih preseglo 110.000. Doseglo je rekordno številko 115.608 brezposelnih oseb. Brezposelnost je v zadnjem letu dokaj nestabilna, saj se iz meseca v mesec spreminja. Takšno dogajanje na trgu dela bo prisotno, dokler si gospodarstvo ne bo popolnoma opomoglo in se rešilo gospodarske krize, ki nas je zajela.

Tabela 2: Registrirana brezposelnost za obdobje januar 2009 do junij 2011

Mesec	Število registriranih brezposelnih oseb
Januar 2009	73.911
Februar 2009	77.182
Marec 2009	79.682
April 2009	82.832
Maj 2009	84.519
Junij 2009	86.481
Julij 2009	88.457
Avgust 2009	88.106
September 2009	88.366
Oktober 2009	94.591
November 2009	95.446
December 2009	96.672
Januar 2010	99.591
Februar 2010	99.784
Marec 2010	98.893
April 2010	99.316
Maj 2010	98.401
Junij 2010	98.187
Julij 2010	98.406
Avgust 2010	99.032
September 2010	97.908
Oktober 2010	102.683
November 2010	103.831
December 2010	110.021
Januar 2011	115.132
Februar 2011	115.608
Marec 2011	113.948
April 2011	111.561
Maj 2011	108.634
Junij 2011	107.081

Vir: Državni portal RS 2010a in Državni portal RS 2010c.

Kot kaže se v Sloveniji še lep čas stanje na trgu dela ne bo normaliziralo. Vedno več podjetij gre v stečaj, brez dela je ostalo veliko gradbenih delavcev, delavcev tekstilne industrije, pohištvene industrije in še ni videti konca. Kot je mogoče razbrati iz dosegljivih podatkov Ajpes, je v Sloveniji leta 2010 začetih 510 stečajnih postopkov, iz registra pa je bilo izbrisanih 291 družb. Med večjimi imeni podjetij, ki so se znašla v stečaju, so Mura, ki je bila med prvimi, nato razna gradbena podjetja kot so SCT, Vegrad, CPM, TOM in drugi.

3.2 Podatki o anketirani brezposelnosti

Omenili smo že, da se podatki o anketni brezposelnosti pridobivajo na podlagi ankete o delovni sili. Ti podatki so na razpolago od leta 1993, saj se je anketa tega leta šele začela izvajati. V tabeli 3 so prikazani letni podatki za anketno brezposelnost od leta 1993 pa do leta 2008.

V tabeli 3 so prikazani podatki o anketni brezposelnosti. Od leta 1993 pa do leta 1997 je anketna brezposelnost upadala. Upadla je za dve odstotni točki. V letu 1998 je nekoliko narasla in nato spet upadala do leta 2002. Od leta 2003 dalje je bilo gibanje dinamično. Najvišja stopnja anketirane brezposelnosti je bila zabeležena leta 1993, najnižja pa leta 2008.

V kolikor primerjamo podatke anketne brezposelnosti s podatki registrirane brezposelnosti opazimo, da prihaja do velikih razlik v stopnji brezposelnosti. Te razlike so prisotne zato, ker je v gospodarstvu prisotna siva ekonomija, ki zmanjšuje dejansko brezposelnost. Med registrirano brezposelnimi osebami se najdejo posamezniki, ki opravljajo priložnostno delo, za katero prejmejo direktno plačilo. Do razlik med anketno in registrirano brezposelnostjo prihaja tudi zaradi tistih posameznikov, ki so brezposelni in niso prijavljeni na Zavodu RS za zaposlovanje in prav tako iščejo zaposlitev. Te razlike so prikazane na sliki 2.

Slika 2: Primerjava anketne in registrirane brezposelnosti

	Anketno brezposelne osebe, ki niso registrirane 20.000	Anketno brezposelne osebe 81.000
Registrirna brezposelne osebe 106.000	Anketno brezposelne osebe, ki so registrirane 61.000	
	Registrirane brezposelne osebe, ki anketno niso brezposelne 44.000	

Vir: SURS 2011.

Da bi prihajalo do čim manjših razlik v stopnji anketne in registrirane brezposelnosti, je bil uveden strožji nadzor registrirano brezposelnih oseb in predpisane so bile večje obveznosti le teh.

Tabela 3: Podatki o anketni brezposelnosti od 1993 do 2010

Leto	Skupaj	Ženske	Moški
1993	9,1	8,3	9,9
1994	9,0	8,4	9,6
1995	7,4	7,0	7,7
1996	7,3	7,0	7,5
1997	7,1	7,2	7,0
1998	7,7	7,7	7,6
1999	7,4	7,6	7,2
2000	7,2	7,4	7,0
2001	5,9	6,3	5,6
2002	5,9	6,3	5,7
2003	6,6	7,1	6,1
2004	6,1	6,4	5,7
2005	5,8	6,1	5,5
2006	5,9	6,8	5,1
2007	4,7	5,9	4,0
2008	4,4	5,5	4,7
2009	5,9	9,6	9,3
2010	7,2	7,2	7,3

Vir: SURS 2010.

4. STRUKTURA REGISTRIRANE BREZPOSELNOSTI V SLOVENIJI PO VEČ KRITERIJIH

4.1 Struktura registrirane brezposelnosti po spolu

Že od nekdaj je prihajalo do razlik med moško in žensko delovno silo. Tako je tudi njihov položaj na trgu delovne sile različen, čeprav si mnogi prizadevajo za zmanjšanje teh razlik.

V začetku 90. let so propadala podjetja v težki in strojni industriji, ki je zaposlovala predvsem moško delovno silo. Med presežnimi delavci, kot tudi odpuščenimi zaradi stečaja ali likvidacije podjetja, so se znašli predvsem moški. V drugi polovici 90-tih let pričnejo propadati še podjetja v tekstilni, obutveni in usnjarski industriji (lahka industrija). Propadanje omenjenih podjetij povzroči večjo brezposelnost žensk. Danes so ženske zaposlene predvsem v storitvenem sektorju gospodarstva in v javni upravi. Lastnosti sodobnih žensk so predvsem dobra izobraženost, zaposlitev za polni delovni čas, slabše možnosti napredovanja, manjše plačilo za opravljanje enakega dela, nižja socialna varnost, so manj fleksibilne in težje najdejo zaposlitev (Svetlik in drugi., 2002).

Za žensko delovno silo je značilno (Pirher in Svetlik, 1994) :

- V večini zahodnih držav so stopnje ženske brezposelnosti nekoliko višje od stopnje moške brezposelnosti.
- Dotok žensk na trg dela ima tendenco naraščanja ter je večji od dotoka moških. Za povečan dotok žensk (zlasti od 25. leta in po 30. letu) pa ni zadostnega števila delovnih mest.
- Ženska delovna sila se težje zaposluje, ker je geografsko in poklicno manj mobilna in ima v povprečju slabšo izobrazbo in je pri delodajalcih v primerjavi z moško delovno silo bolj diskriminirana zaradi večjih stroškov povezanih s porodniškimi dopusti, pogostejšimi bolniškimi itd.

V tabeli 4 so prikazani podatki registrirane brezposelnosti po spolu za obdobje od leta 1990 do leta 2010. Podatki kažejo, da je delež brezposelnosti žensk do leta 1998 bila nižja od registrirane brezposelnosti moških. Do leta 1994 je registrirana brezposelnost moških naraščala, zaradi že omenjenih razlogov. Nato je začela le ta upadati in je začela naraščati registrirana brezposelnost žensk. Leta 1998 je bila brezposelnost med spoloma izenačena, nato pa je delež brezposelnosti žensk presegel delež brezposelnosti moških vse do leta 2006. Po tem letu je delež brezposelnih žensk začel upadati

Delež žensk med brezposelnimi, ki je v letu 2007 dosegel v povprečju že skoraj 55 %, se je v obdobju recesije pospešeno zniževalo in se je v februarju 2009 znižal že pod 50 %. Ustrezno se zoži tudi razlika med stopnjama brezposelnosti moških in žensk, ki je bila v povprečju največja v letu 2006 (UMAR 2009b)

Tabela 4: Delež registrirane brezposelnosti po spolu

Leto	Moški	Ženske
1990	52,8	47,2
1991	55,8	44,2
1992	56,1	43,9
1993	56,2	43,8
1994	54,3	45,7
1995	52,8	47,2
1996	51,8	48,2
1997	51,1	48,9
1998	50,0	50,0
1999	49,4	50,6
2000	49,7	50,3
2001	49,2	50,8
2002	48,4	51,6
2003	47,6	52,4
2004	46,3	52,7
2005	46,3	53,7
2006	45,6	54,4
2007	46,3	53,7
2008	49,2	50,8
2009	51,9	48,1
2010	53,5	46,5

Vir: Pašič idr. 2011.

V tabeli 5 so prikazane še stopnje brezposelnosti po spolu za obdobje od leta 2000 do leta 2010. Za leto 2010 je podan podatek, ki je veljal za december 2010. Razlike v stopnji brezposelnosti med spoloma so očitne, saj je stopnja brezposelnih žensk vsa leta nad povprečjem, ki je značilno za povprečje v državi.

Tabela 5: Stopnja registrirane brezposelnosti po spolu od 2000 do 2010

Spol	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ženski	13,1	12,6	12,7	12,6	12,1	12,1	11,5	9,6	8,1	10,3	12,4
Moški	10,6	10,1	10,0	9,4	8,8	8,6	7,7	6,2	5,6	8,3	11,4
Skupaj	11,8	11,2	11,3	10,9	10,3	10,2	9,4	7,7	6,7	9,1	11,8

Vir: SURS 2011 in Kavkler in Boršič 2009.

4.1.1 Prizadevanje Evropske unije za zmanjševanje razlik med spoloma

Odprava spolne diskriminacije ni le problem socialne pravičnosti temveč pomeni tudi gospodarsko nujnost. V ustvarjanju visoke rasti in novih delovnih mest je enakost med spoloma v zaposlovanju ključni element. Diskriminacijo je tako možno opaziti na več področjih. Med najbolj opaznimi omenimo višino plače, zaposlenost na vodilnih položajih in politiki, večje družinske obveznosti in podobno. Evropski socialni sklad (ESS) si

prizadeva za zmanjšanje razlik med spoloma. Veliko je prispeval za izboljšanje položaja žensk na trgu dela, med drugim omenimo zmanjšanje razlik v plačah med spoloma.

Ženske povprečno zaslužijo 18 % manj kot moški - ta razlika se je v zadnjih 15 letih le za malenkost zmanjšala, v nekaterih državah pa celo povečala. Razlika v plačah v vseh državah EU ni enaka, odvisna je od različnega načina dela žensk in moških, zastopanost spolov v različnih poklicih, delovnih let in od tega, ali gre za poln ali deljen delovni čas. Za neenakost plač naj bi bili predvsem krivi tradicija, stereotipi in težave pri usklajevanju družinskega in poklicnega življenja (Evropska komisija 2010a).

Načrt za enakost med ženskami in moškimi opisuje šest prednostnih področij za ukrepe EU za obdobje 2006-2010. Med temi so (Svet Evropske Unije 2006):

- enaka ekonomska neodvisnost za ženske in moške,
- usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja,
- enaka zastopanost pri odločanju,
- izkoreninjenje vseh oblik nasilja na podlagi spola in trgovine z ljudmi,
- odprava stereotipov o spolih,
- spodbujanje enakosti med spoloma v zunanjih in razvojnih politikah.

Enakost med spoloma je temeljna pravica, skupna vrednota EU in nujen pogoj za doseg ciljev EU za rast, zaposlovanje in socialno kohezijo. EU je naredila znaten napredek pri doseganju enakosti med spoloma zahvaljujoč zakonodaji o enakem obravnavanju, integraciji načela enakosti spolov, posebnim ukrepom za spodbujanje žensk, akcijskim programom, socialnemu dialogu in dialogu s civilno družbo. Evropski parlament je bil pomemben partner pri napredku. Mnoge ženske so pridobile najvišjo stopnjo izobrazbe, vstopile na trg dela in sprejele pomembno vlogo v javnem življenju. Vendar pa neenakost obstaja in lahko se širi, saj večja globalna gospodarska konkurenca zahteva prožnejšo in mobilnejšo delovno silo (Svet Evropske Unije 2006).

V okviru doseganja enake ekonomske neodvisnosti za ženske in moške si Svet Evropske unije prizadeva za:

- doseganje lizbonskih ciljev na področju zaposlovanja,
- odpravo razlik v plačah med spoloma,
- ženske in podjetništvo,
- enakost spolov v socialnem varstvu in boj proti revščini
- upoštevanje vidika spolov v zdravstvu,
- boj proti večstranski diskriminaciji, zlasti priseljenc in žensk iz etničnih manjšin.

V okviru boljšega usklajevanja poklicnega, zasebnega in družinskega življenja si Svet prizadeva za:

- prožno ureditve dela za ženske in moške,
- povečanje skrbstvenih storitev,
- boljše politike usklajevanja za ženske in moške.

Pri spodbujanju enakega sodelovanja žensk in moških pri odločanju je Svet pozoren na:

- sodelovanje žensk v politiki,
- odločanje žensk v gospodarstvu,
- ženske na področju znanosti in tehnologije.

Pri odpravi stereotipov o spolih v družbi se Svet zavzema za:

- odpravo stereotipov o spolih pri izobraževanju, usposabljanju in v kulturi,
- odprava stereotipov o spolih na trgu dela,
- odprava stereotipov o spolih v medijih

Pri spodbujanju enakosti med spoloma zunaj EU gre za:

- uveljavljanje zakonodaje EU v državah pristopnicah, kandidatkah in potencialnih kandidatkah,
- spodbujanje enakosti med spoloma v evropski soseski politiki, zunanji in razvojni politiki.

Enakost med spoloma se lahko doseže le z jasno zavezo na najvišji politični ravni. Komisija spodbuja enakost med spoloma v svojih vrstah in podpira številne strukture za obravnavanje vprašanj enakosti med spoloma, ki so pripeljale do velikega napredka (Svet Evropske unije 2006).

4.1.2 Razlike med spoloma v Sloveniji

Ženske v Sloveniji predstavljajo skoraj polovico vseh zaposlenih in prav tako kot moški večinoma delajo polni delovni čas. Kljub povprečno višji izobrazbi ženske teže najdejo zaposlitev, se redkeje samozaposlujejo, zasedajo nižja delovna mesta in imajo pogosteje manjše karijerne možnosti kot moški ter so na stopnji strokovne usposobljenosti slabše plačane. Razlika med stopnjo delovne aktivnosti in brezposelnosti žensk in moških se je v zadnjih leti (do 2010) povečala. Največji razkoraki v stopnji brezposelnosti žensk in moških je med mladimi in iskalkami oziroma iskanci prve zaposlitve z visoko izobrazbo. V primerjavi z moškimi se zvišuje tudi delež žensk, ki so zaposlene za določen čas (Urad za enake možnosti 2010).

Na področju izobraževanja so ženske dosegle in ponekod celo presegle moške. Dohodki temu niso sledili, dohodkovna neenakost še vedno ostaja. Povprečna plača žensk v povprečju zaostaja za več kot 12 % za povprečno plačo moških. Čeprav je ta razlika v primerjavi z nekaterimi drugimi državami razmeroma nizka, trendi v zadnjih letih kažejo, da bi jo bilo mogoče zmanjšati do leta 2015 (Razvojni program Združenih narodov 2010).

Tabela 6: Delež žensk na nekaterih položajih

	2006	2007	2008	2009	2010
Delež žensk na managerskih položajih	33	34	33	34	35
Delež žensk v parlamentu	12	12	12	13	14
Delež žensk med ministri	6	6	18	18	22

Vir: Hausmann 2010.

V tabeli 6 je prikazanih nekaj kazalcev, s katerimi je prikazano kakšen položaj dosegajo ženske v družbi v primerjavi z moškimi. Stanje se je skozi leta nekoliko izboljšalo za ženske, vendar še vedno zaostajajo za moškimi.

Po podatkih Global gender gap report (2009) so ženske prav tako zdrave in izobražene kot moški, po vsem svetu. Ko je govora o politiki in gospodarstvu, pa enakosti med ženskami in moškimi ni. Slovenija je z indeksom enakosti, ki dosega 0,698 (0 pomeni neenakost 1 pa enakost), na 52. mestu med 134 državami. V Sloveniji je 34 % žensk med zakonodajalci, višjimi uradniki in managerjih, 56 % žensk je zaposlenih kot strokovnih in tehničnih delavk. Januarja 2008 je bilo 18 % žensk na ministrskih stolih, v parlamentu pa je bilo februarja 2009 10 % žensk (Pašič idr. 2011).

4.2 Starostna struktura registrirane brezposelnosti

V tabeli 7 so predstavljeni podatki starostne strukture brezposelnosti v Sloveniji. Iz teh podatkov lahko razberemo, da je največ brezposelnih v starostni skupini od 15-24 let. Eden razlogov visoke brezposelnosti med mladimi je v tem, da delodajalci iščejo delavce z izkušnjami, ki pa si jih mladi, ki so pravkar zaključili šolanja ali srednje ali fakulteto, nimajo. Stopnja brezposelnosti starostne skupine med 15-24 let je v letih močno narasla, saj je leta 2000 dosegala stopnjo 13,4, leta 2010 pa je dosegla stopnjo 40,9. V starostni skupini od 25-49 je bila najvišja stopnja dosežena leta 2010, najnižja pa leta 2000 in 2001. V starostni skupini od 50-64 let je gibanje nestabilno. Najvišjo stopnjo je dosegla leta 2004, najnižjo pa leta 2003. Starostni skupini med 15-24 in 50-64 imata višjo stopnjo od tiste, ki je značilna za vse brezposelne med 15 in 64 letom. Skupina od 25-49 let pa je vsa leta bila pod stopnjo, ki jo dosega celotna skupina od 15-64 let.

Analize kažejo, da je na trgu dela skupina mladih v veliko primerih v slabšem položaju v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami (zaposlitev za določen čas, višje stopnja brezposelnosti, nižje plače...). Velik delež zaposlenih mladih za določen čas je povezan s tem, da so mladi v večini primerov tudi prvi iskalci zaposlitve in v zadnjih letih se je največ novih delovnih mest odprlo le za določen čas (UMAR 2006).

Med dolgotrajno brezposelnimi osebami so še v posebej nezavidljivem položaju starejše osebe, saj veljajo za manj fleksibilne, manj ambiciozne in manj motivirane za delo, pripravljenost za nova znanja je manjša, velikokrat nimajo ustrezne izobrazbe, sposobnosti, veščin, ipd. V začetku devetdesetih let se je problem starejših reševal s predčasnimi odhodi v upokojitev, s čimer so kontrolirali preveliko brezposelnost in posledično tudi dolgotrajno brezposelnost. V zadnjem desetletju pa se staranje dolgotrajno brezposelnih rešuje razmeroma aktivno, z vključevanjem starejših v razne programe, namenjene prav tej starostni skupini (Zavod RS za zaposlovanje 2010a).

V primerjavi s povprečjem v OECD je slovenska stopnja delovne aktivnosti visoka, vendar pa je po mednarodnih primerjavah delež starejšega aktivnega prebivalstva še vedno zelo nizek. Poleg zvišanja upokojitvene starosti je s pokojninsko reformo treba odpraviti spodbude za zgodnje upokojevanje in omogočiti postopen izstop s trga dela. Za zvišanje stopnje delovne aktivnosti v mlajših starostnih skupinah je treba skrajšati čas študija s spodbudami študentom, da hitro diplomirajo (OECD 2009).

Tabela 7: Starostna struktura registrirane brezposelnosti v Sloveniji

	15-24 let	25-49 let	50-64 let	15-64 let
2000	13,4	3,3	10,0	5,3
2001	15,8	3,3	8,2	5,3
2002	17,6	3,5	8,9	5,8
2003	21,8	3,5	7,9	5,8
2004	29,1	4,4	12,0	8,3
2005	30,1	4,3	9,5	7,8
2006	29,8	4,3	10,4	8,0
2007	29,8	3,9	11,6	8,1
2008	31,4	4,3	9,5	8,1
2009	36,6	5,5	11,0	9,5
2010	40,9	5,9	11,9	10,3

Vir: UMAR 2011b.

4.3 Struktura brezposelnosti po izobrazbi

Za lažje razumevanje naj pojasnimo stopnje izobrazbe:

- I. stopnja: 7 razredov osnovne šole ali manj,
- II. stopnja: dokončana osnovna šola
- III. stopnja: dokončana poklicna šola (dveletna)
- IV. stopnja: dokončana srednja strokovna šola (triletna)
- V. stopnja: dokončana gimnazija in ostale štiriletne šole
- VI. stopnja: dokončana višja šola (triletna strokovna)
- VII. stopnja: dokončana visoka šola (štiriletna univerzitetna)
- VIII. stopnja: magisterij
- IX. stopnja: doktorat.

Še pred nekaj leti je bila posameznikova izobrazba tista, ki je v največji meri vplivala na uspešnost pri iskanju nove oziroma ponovne zaposlitve. Višje in visoko izobraženi so lažje našli zaposlitev, a so spremenjene razmere na trgu dela v zadnjih letih dale pomembnejšo težo smeri izobrazbe in v veliki meri tudi pridobljenim delovnim izkušnjam (Zavod RS za zaposlovanje 2010a).

V tabeli 8 so podani podatki o registrirani brezposelnosti glede na izobrazbo. Podatki za leto 2010 so izračunani iz podanih povprečij, kateri podatke najdemo v prilogi 1. Razvidno je, da največ brezposelnih predstavlja prebivalstvo z najnižjo stopnjo izobrazbe, to je I. stopnjo. Najmanj registrirano brezposelnih pa predstavlja prebivalstvo z doseženo III. stopnjo izobrazbe, sledijo tisti, ki imajo VI. stopnjo izobrazbe. Nato pa tisti, ki imajo VII. ali VIII. stopnjo izobrazbe. Iz podatkov je razvidno, da se je stopnja brezposelnosti v danem obdobju zmanjševala do leta 2008, v letu kasneje pa se pojavi gospodarska kriza in začne se povečevanje brezposelnosti v vseh razredih izobrazbene stopnje.

Višje in visoko izobraženi bi naj v splošnem imeli vsa potrebna znanja, sposobnosti, kompetence in veščine za hitro pridobitev prve ali ponovne zaposlitve. Vendar se delež

visoko izobraženih med brezposelnimi povečuje iz več razlogov (Zavod RS za zaposlovanje 2010a).

Naraščanje deleža brezposelnih z visoko izobrazbo rezultatov sledečih dejavnikov (Kajzer 2007):

- od mladih iskalcev prve zaposlitve delodajalci zahtevajo delovne izkušnje, ki jih nimajo,
- neskladje med ponudbo in povpraševanjem po visoko izobraženih, saj na trgu dela prevladujejo družboslovci
- počasno prestrukturiranje v smeri visokotehnoloških dejavnosti, zaradi česar povpraševanje po visoko izobraženih kadrih ne dohaja ponudbe.

Tabela 8: Registrirana brezposelnost po stopnji izobrazbe

Leto/stopnja izobrazbe v %	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII. in VIII.
1998	40,3	6,7	1,7	25,7	21,1	2,6	1,8
1999	40,6	6,7	1,6	25,6	21,1	2,5	2,0
2000	40,8	6,5	1,6	25,4	21,4	2,3	2,2
2001	39,3	6,5	1,5	24,9	22,2	2,1	2,5
2002	37,0	6,3	1,4	24,9	22,8	2,1	3,2
2003	35,6	5,8	1,2	23,4	25,9	2,2	4,5
2004	34,8	5,4	1,1	23,1	27,4	2,3	5,0
2005	34,4	5,4	1,1	23,2	27,4	2,4	5,6
2006	34,6	4,9	1,0	22,5	27,7	2,8	6,7
2007	35,4	5,0	0,9	22,1	27,2	3,1	7,1
2008	32,8	5,3	1,0	23,1	25,5	2,9	6,8
2009	33,9	5,5	0,9	24,3	25,3	3,0	7,0
2010	32,1	5,2	0,9	24,	26,4	3,3	7,7

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2007 in Zavod RS za zaposlovanje 2010c.

Večje zaposlitvene možnosti se danes za diplomante naravoslovnih in tehničnih usmeritev, kar posledično vpliva na večjo brezposelnost med družboslovci. Razmeroma večje zaposlitvene možnosti imajo tudi delavci z nizko stopnjo izobrazbe saj so na primer v letu 2010 delodajalci prijaviili največ (35 %) prostih delovnih mest za delavce s III. in IV. ter I. in II. stopnjo izobrazbe (28,3 %) (Zavod RS za zaposlovanje 2010a).

4.4 Struktura brezposelnosti po regijah

V tabeli 9 so navedeni podatki o registrirani brezposelnosti po posameznih regijah za obdobje od leta 2000 do leta 2010 Med regijami, ki so bila pod povprečjem v celotni državi so Osrednjeslovenska, Obalno-kraška, Gorenjska, Goriška, Jugovzhodna in Notranjsko-kraška. Najnižjo od vseh je v tem obdobju imela Goriška. Najvišjo med tistimi, ki so pod povprečjem, pa Notranjsko-kraška. Ostale regije, to so Zasavska, Spodnje-posavska, Savinjska, Pomurska in Posavska, so imele stopnjo nad slovenskim povprečjem. Podravska regija je imela leta 2000 in 2001 najvišjo stopnjo brezposelnosti, nato pa je

najvišjo stopnjo imela Pomurska regija. Koroška pa je tista regija, ki je v začetku, torej od leta 2000 do leta 2002 bila pod povprečjem v državi, nato pa je stopnja brezposelnosti v tej regiji narastla in bila nad povprečjem, ki je bilo v državi.

Regionalne razlike so se v letu 2009 zmanjšale, saj je gospodarska kriza prizadela tudi regije z nižjo stopnjo brezposelnosti. Po večletnem zmanjševanju se je stopnja registrirane brezposelnosti v letu 2009 povečala v vseh regijah. Ker se je močno povečala tudi v regijah s podpovprečno stopnjo, so se regionalne razlike zmanjšale. Nadpovprečno stopnjo registrirane brezposelnosti imajo še vedno regije v vzhodni polovici države (UMAR 2010b).

V letu 2010 se je stopnja registrirane brezposelnosti povečala v vseh regijah, najbolj v Pomurski. Podobno kot v preteklih letih so tudi v letu 2010 nadpovprečno stopnjo beležile regije vzhodne Slovenije, med katerimi je imela najvišjo Pomurska (19 %). Najnižjo stopnjo je izkazovala Obalno-kraška (9 %). Po letu 2000 in vse do oktobra 2008 se je stopnja registrirane brezposelnosti v regijah trendno zmanjševala (UMAR 2011a).

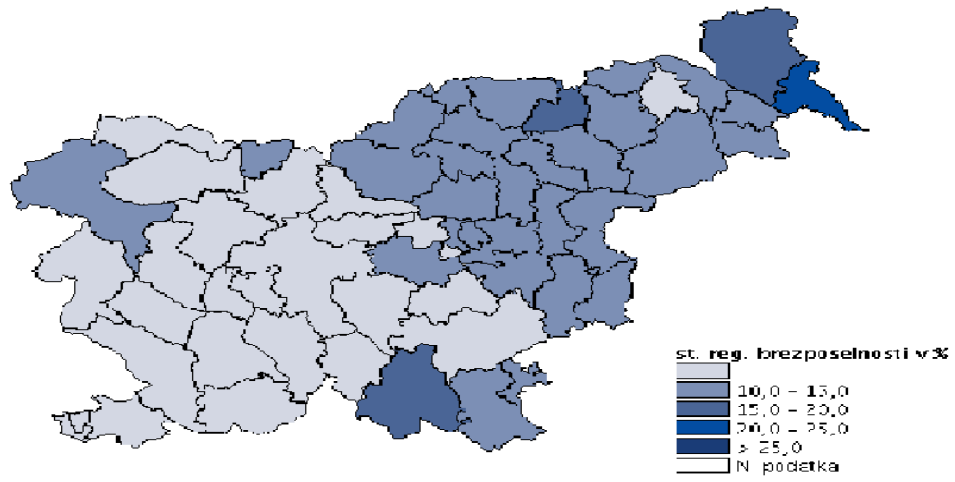
Tabela 9: Registrirana brezposelnost po slovenskih regijah od leta 200 do leta 2010

Regije	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
Slovenija	11,8	11,2	11,3	10,9	10,3	10,2	9,4	7,7	6,7	9,1	10,7
Osrednjeslovenska	8,8	8,0	7,7	7,5	7,5	7,6	7,2	5,9	5,0	6,8	8,5
Obalno-kraška	8,8	8,7	8,3	8,0	7,9	7,5	7,2	6,3	5,2	6,9	7,9
Gorenjska	9,7	8,7	8,2	8,0	7,6	7,3	6,4	4,9	4,4	6,9	8,1
Goriška	5,9	5,6	6,1	6,3	6,7	6,5	6,2	4,9	4,3	7,1	8,6
Savinjska	13,1	13,1	13,6	13,1	12,5	12,7	11,6	9,4	8,0	10,3	11,8
Jugovzhodna	10,4	9,6	9,7	8,4	8,2	8,8	8,6	7,0	6,3	8,9	10,0
Pomurska	16,7	16,3	17,7	17,6	16,8	17,1	15,7	13,4	12,2	15,9	19,0
Notranjsko-kraška	10,4	9,4	8,8	8,6	8,1	7,9	7,0	5,4	4,9	7,1	8,5
Podravska	18,1	17,4	17,1	15,8	14,2	13,5	12,7	10,4	9,1	11,9	13,5
Koroška	9,9	9,9	11,3	12,2	11,4	10,6	10,1	8,1	7,3	10,9	13,1
Spodnjeposavska	13,4	13,9	14,1	14,6	12,7	11,5	10,5	8,9	7,7	10,2	12,2
Zasavska	14,9	14,3	14,8	15,6	14,4	13,8	12,0	9,7	8,2	11,0	11,9

Vir: Kajzer 2010 in UMAR 2011a.

Na sliki 3 je prikazana porazdelitev brezposelnosti po regijah in sicer za mesec julij 2010. Lahko bi rekli da je Slovenija razdeljena na vzhodno in zahodno polovico. V vzhodni prevladuje višja stopnja brezposelnosti, kot v zahodni polovici. Izjeme obstajajo v obeh polovicah, saj se najdejo določene območne službe, ki beležijo drugačno stopnjo kot je značilna za tisto polovico, v kateri leži. Izjema za vzhodni del je tako območje Lenarta, za zahodni del pa sta izjemi območje Tolmina in območje Trziča. Na razdelitev Slovenije na vzhodni in zahodni del vpliva tudi lega posameznih regij in njihova razvitost.

Slika 3: Stopnja registrirane brezposelnosti po upravnih enotah za julij 2010

Vir: Državni portal RS 2010b.

5. BREZPOSELNOST V EVROPSKI UNIJI

V devetdesetih letih je Evropska unija beležila vztrajno visoke stopnje brezposelnosti – z 9,2 %, kolikor je znašala leta 1992, se je v dveh letih povzpela na 11,1 % in potem vse do leta 1998 vztrajno nihala okoli te ravni (Kajzer 2006).

Tabela 10: Stopnja brezposelnosti v državah EU in nekaj primerljivih državah

Država/Leto	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
EU27	:	8,7	8,5	8,9	9,0	9,1	9,0	8,3	7,2	7,1	9,0	9,7
EU16	9,4	8,5	8,1	8,5	8,9	9,0	9,2	8,5	7,6	7,6	9,6	10,1
Belgija	8,5	6,9	6,6	7,5	8,2	8,4	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9	8,3
Bolgarija	:	16,4	19,5	18,2	13,7	12,1	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8	10,2
Češka	8,6	8,7	8,0	7,3	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3
Danska	5,2	4,3	4,5	4,6	5,4	5,5	4,8	3,9	3,8	3,3	6,0	7,4
Nemčija	8,2	7,5	7,6	8,4	9,3	9,8	11,2	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1
Estonija	:	13,6	12,6	10,3	10,0	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9
Irska	5,6	4,2	3,9	4,5	4,6	4,5	4,4	4,5	4,6	6,3	11,9	13,7
Grčija	12,0	11,2	10,7	10,3	9,7	10,5	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5	12,6
Španija	12,5	11,1	10,3	11,1	11,1	10,6	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0	20,1
Francija	10,4	9,0	8,3	8,6	9,0	9,3	9,3	9,2	8,4	7,8	9,5	9,8
Italija	10,9	10,1	9,1	8,6	8,4	8,0	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4
Ciper	:	4,9	3,8	3,6	4,1	4,7	5,3	4,6	4,0	3,6	5,3	6,3
Latvija	14,0	13,7	12,9	12,2	10,5	10,4	8,9	6,8	6,0	7,5	17,1	18,7
Litva	13,7	16,4	16,5	13,5	12,5	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8
Luxembourg	2,4	2,2	1,9	2,6	3,8	5,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,1	4,5
Madžarska	6,9	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0	11,2
Malta	:	6,7	7,6	7,5	7,6	7,4	7,2	7,1	6,4	5,9	7,0	6,9
Nizozemska	3,5	3,1	2,5	3,1	4,2	5,1	5,3	4,4	3,6	3,1	3,7	4,5
Avstrija	3,9	3,6	3,6	4,2	4,3	4,9	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8	4,4
Poljska	13,4	16,1	18,3	20,0	19,7	19,0	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6
Portugalska	5,0	4,5	4,6	5,7	7,1	7,5	8,6	8,6	8,9	8,5	10,6	12,0
Romunija	7,1	7,3	6,8	8,6	7,0	8,1	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9	7,3
Slovenija	7,3	6,7	6,2	6,3	6,7	6,3	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3
Slovaška	16,4	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0	14,4
Finska	10,2	9,8	9,1	9,1	9,0	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4
Švedska	6,7	5,6	5,8	6,0	6,6	7,4	7,7	7,1	6,1	6,2	8,3	8,4
Velika Britanija	5,9	5,4	5,0	5,1	5,0	4,7	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6	7,8
Hrvaška	:	:	:	14,8	14,2	13,7	12,7	11,2	9,6	8,4	9,1	11,8
Turčija	:	:	:	:	:	:	9,2	8,7	8,8	9,7	12,5	10,7
Norveška	3,0	3,2	3,4	3,7	4,2	4,3	4,5	3,4	2,5	2,5	3,1	3,5
ZDA	4,2	4,0	4,8	5,8	6,0	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6
Japonska	4,7	4,7	5,0	5,4	5,3	4,7	4,4	4,1	3,9	4,0	5,1	5,1

Vir: EUROSTAT 2011.

Stanje na trgu dela v Evropski uniji prikazuje tabela 10, kjer lahko razberemo posamezne stopnje brezposelnosti v Evropski uniji, v evro območju, posameznih članicah Evropske unije in nekaterih držav po svetu, ki so primerne za primerjanje z evropskimi državami.

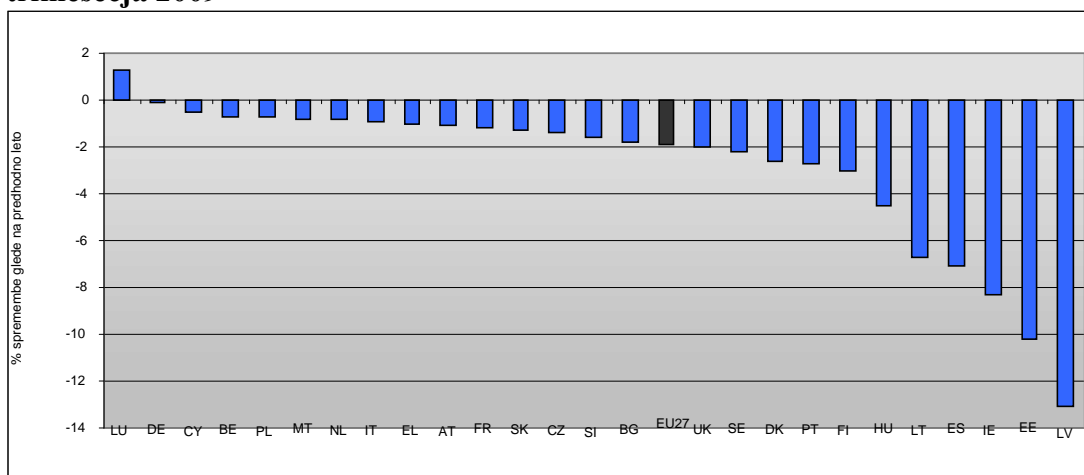
Če pogledamo podatke v tabeli 10 vidimo, da je Slovenija v primerjavi z drugimi državami članicami med tistimi, ki imajo nižjo stopnjo brezposelnosti. Slovenija dosega nižjo stopnjo brezposelnosti, kot je značilna za EU27. Leta 2009 je bila brezposelnost v Sloveniji za več kot 3 odstotne točke nižja kot so jo beležili v EU27. Leta 2000 je imelo 9 držav Evropske unije nižjo stopnjo brezposelnosti, kot jo je dosegala Slovenija. Skozi leta se je to spreminjalo. V letih od 2008 do 2010 je stopnja brezposelnosti v Sloveniji bila celo nižja od stopnje brezposelnosti, ki so jo dosegale Združene države Amerike.

Novembra 2009 je bila stopnja brezposelnosti v evro območju 10 %, novembra 2008 je bila 8 %. V EU27 je bila stopnja brezposelnosti novembra 2009 9,5 %, novembra 2008 pa 7,5 %. Za evro območje je ta stopnja najvišja od avgusta 1998 za EU27 pa od januarja 2000. Med članicami imata najnižjo stopnjo brezposelnosti Nizozemska in Avstrija, najvišjo pa Latvija in Španija. V primerjavi s preteklimi leti je najmanjši porast brezposelnosti doživela Nemčija, Luksemburg in Malta. Največji porast brezposelnosti pa je bil v Latviji, Estoniji in Litvi (Eurostat 2010).

Konec devetdesetih let postane visoka raven zaposlenosti eden izmed razvojnih ciljev Evropske unije, ki so zapisani tudi v ustanovitveni pogodbi. Na lizbonskem vrhu leta 2000, ki velja za začetek lizbonske strategije, so si članice zastavile cilj do leta 2010 dvigniti stopnjo zaposlenosti v Evropski uniji na okoli 70 % zaposlenosti prebivalstva v starosti od 15 do 64 let, pri čemer naj bi se stopnja zaposlenosti žensk do leta 2010 dvignila na 60%, stopnja zaposlenosti starejših (55-64 let) pa na 50 % (Kajzer 2006).

Na sliki 4 je prikazano gibanje sprememb zaposlenosti v evropskih državah v obdobju enega leta.

Slika 4: Delež spremembe v zaposlenosti od drugega trimesečja 2008 do drugega trimesečja 2009

Vir: Komisija evropskih skupnosti 2009.

Zaposlenost v Evropski uniji se je do sredine leta 2009 v primerjavi s prejšnjim letom zmanjšala za 4,3 milijona (1,9 %), in sicer v skoraj vseh sektorjih, zlasti pa v gradbeništvu in industriji. Delovanje trga dela se je poslabšalo v vseh državah članicah, še posebej pa so bile prizadete baltske države, Irska in Španija, kjer je recesija na nepremičninskem trgu močno skrčila zaposlenost v sektorju gradbeništva. Za razliko od tega so ravni zaposlenosti v nekaterih državah članicah, kot sta Belgija in Nemčija, ostale sorazmerno odporne na vplive krize, delno zaradi ureditve krajšega delovnega časa in drugih ukrepov (Komisija evropskih skupnosti 2009).

Smernice zaposlovanja so del integriranih smernic za 2008-2010, ki temeljijo na treh stebrih: makroekonomskih politikah, mikroekonomskih reformah in politikah zaposlovanja. Ti stebri skupaj prispevajo k uresničevanju ciljev trajnostne rasti in zaposlovanja ter krepijo socialno kohezijo. Države članice v sodelovanju s socialnimi partnerji in po potrebi z drugimi zainteresiranimi stranmi izvajajo svoje politike za uresničevanje ciljev in prednostnih nalog v zvezi z ukrepi, da bi z novimi in boljšimi delovnimi mesti ter boljše izobraženo in usposobljeno delovno silo podprli celovit trg dela. Politike držav članic ob upoštevanju lizbonske strategije in skupnih socialnih ciljev na uravnotežen način spodbujajo:

- polno zaposlenost,
- izboljšanje kakovosti delovnih mest in produktivnosti dela,
- krepitev ekonomske, socialne in teritorialne kohezije.

Za napredek so ključne enake možnosti in boj proti diskriminaciji. Pri izvajanju vseh ukrepov bi bilo treba zagotoviti upoštevanje enakosti spolov in njeno spodbujanje. V skladu z Evropskim paktom za enakost med spoloma je treba posebno pozornost posvetiti tudi bistvenemu zmanjšanju vseh razlik na podlagi spola, ki se pojavljajo na trgu dela. V okviru novega medgeneracijskega pristopa bi bilo treba posebno pozornost posvetiti položaju mladih z izvajanjem Evropskega pakta za mlade in spodbujanju dostopa so zaposlitve v celotnem aktivnem obdobju, vključno s starejšimi delavci. Posebno pozornost je treba posvetiti tudi znižanju razlik glede oseb, ki so prikrajšane pri zaposlovanju, vključno z invalidi, ter med državljani tretjih držav in državljani EU, v skladu s posebnimi nacionalnimi cilji (Svet evropske unije 2008).

6. VPLIV KRIZE NA TRG DELA

Svetovna kriza je bistveno spremenila gibanja na trgu dela v večini držav. Trg dela je pomemben mehanizem prilagajanja gospodarstva morebitnim šokom v EMU. Finančna kriza, ki je izbruhnila v letu 2007, se je postopoma prenesla v realni sektor in spremenila gospodarsko krizo (Kajzer 2010).

Gospodarska kriza je vplivala na trg dela v EU in v Sloveniji. Stopnja brezposelnosti se je v povprečju EU v letu 2009 povečala za 1,9 odstotne točke na 9 %. Stopnja delovne aktivnosti prebivalstva (starostna skupina 15-64 let) se je v povprečju EU zmanjšala za 1,3 odstotne točke, najbolj za mlade in manj izobražene. V Sloveniji se je stopnja brezposelnosti po anketi o delovni sili v letu 2009 povečala za 1,5 odstotne točke, stopnja delovne aktivnosti pa zmanjšala za 1,1 odstotne točke (UMAR 2010a).

Trg dela se lahko na šok odzove s pomočjo (UMAR 2009/b):

- fleksibilnosti stroškov dela,
- mobilnosti dela, ki zajema geografsko mobilnost in mobilnost med sektorji in
- prilagajanja količine angažiranega dela – s spremembami števila zaposlenih ali spremembami števila opravljenih delovnih ur.

Gospodarstva se torej na krizo odzivajo s spremembami plač in zaposlenosti. Rast sredstev za zaposlene na zaposlenega, ki odraža gibanje plač, se je v prvem četrtletju 2009 umirila v večini držav EU (UMAR 2009/b).

6.1 V Republiki Sloveniji

Gospodarska kriza je že v začetku leta 2009 hudo prizadela tudi Slovenijo in veliko ljudi, čeprav je po dveh četrtletjih negativne gospodarske rasti Slovenija uradno prešla v recesijo šele v začetku junija leta 2009, je recesija do takrat zarezala že zelo globoko rane v naše gospodarstvo. Situacija je podobna kot po osamosvojitvi Slovenije, ko je Slovenija izgubila skoraj celoten jugoslovanski trg, ki je predstavljal kar 58 % slovenskih »zunanjih« trgov. Vendar se je takrat Slovenija dokaj hitro gospodarsko pobrala in je z učinkovitim preorientiranjem na zunanje trge predvsem Avstrije, Italije in Nemčije že leta 1993 uspela ustvariti pozitivno gospodarsko rast (Drobnič 2009).

Slovensko gospodarstvo je odprto gospodarstvo. Indeks njegove odprtosti je med najvišjimi v EU. Več kot 70 % BDP ustvarimo na trgu EU. Slovensko gospodarstvo je zato vse bolj odvisno od držav, kamor izvažamo. Kriza, ki nas je doletela ob koncu leta 2008, je tako kot vsaka gospodarska kriza pretresla vlagatelje, v negotovost spravila prebivalstvo, od države pa terjala učinkovito ukrepanje. Posledice krize na globalni ravni so se torej prenesle tudi v Slovenijo. V okviru predlaganja rešitev za reševanje krizne situacije in pozitivnega vpliva na naš trg dela se je pojavilo več predlogov (Drobnič 2009).

Vsekakor je ukrepe za izhode iz krize vedno treba identificirati čim prej, na začetku krize, da bi krizo lahko čim prej zajezili ali upočasnili. Še posebej so ukrepi pomembni za ljudi z najnižimi dohodki (Drobnič 2009).

V Sloveniji so se v letu 2010 na trgu dela povečevali strukturni problemi. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je v letu 2010 močno povečala (precej bolj kot v povprečju EU), glede na leto 2009 pa se je skoraj podvojila. V obdobju krize se je povečala tudi naravna stopnja brezposelnosti. Naraščanje stopnje dolgotrajne in naravne stopnje brezposelnosti kaže na povečanje strukturnega značaja brezposelnosti in s tem povečanje možnosti za pojav trdovratno visoke brezposelnosti. V drugi polovici leta 2010 se je močno povečalo število starejših in nizko izobraženih brezposelnih, ki imajo skromne zaposlitvene možnosti (UMAR 2011b).

Podjetja so bila vse bolj prisiljena odpuščati delavce ali jim ne podaljševati pogodb o zaposlitvi, ker dolgov, ki so se nabirali, enostavno niso več zmogla pokrivati. Prvi vladni ukrepi za rešitev so bili naravnani na omilitev posledic krize in povečanja brezposelnosti. Še jeseni 2008 smo beležili najnižjo registrirano brezposelnost v zgodovini države Slovenije, saj je bilo število registrirano brezposelnih okrog 58 tisoč. Do konca marca 2009 pa se je število brezposelnih povečalo na okrog 80 tisoč, v juliju pa je bilo število brezposelnih že preko 88 tisoč. V začetku oktobra 2009 je stečaj Murinih družb napovedal povečanje brezposelnosti za vsaj dva tisoč oseb in nakazal, da bomo presegli številko 90 tisoč registrirano brezposelnih (Drobnič 2009).

V času recesij in odpuščanj je postalo pomembno predvsem to, ali je posameznik zaposlen za določen ali za nedoločen čas. Od jeseni 2008 do marca 2009, ko je gospodarska kriza najmočneje udarila, so brezposelni postali predvsem tisti, ki so se jim iztekle pogodbe za zaposlitev za določen čas, med temi pa je bilo največ mladih. Veliko jih je službo zgubilo zaradi stečajev podjetij. Med vsemi, ki so v tem obdobju izgubili službo, je bilo 5 % več moških kot žensk (Drobnič 2009).

Vlada se je na slabšanje razmer na trgu dela v Sloveniji v leti 2009 in 2010 odzvala z dvema intervencijskima zakonoma za ohranjanje delovnih mest, okrepljeni aktivno politiko zaposlovanja in spremembami v regulaciji trga dela (UMAR 2011b).

Gospodarska kriza je z visoko brezposelnostjo še dodatno prizadela Pomursko regijo, ki je bila že prej na repu razvitosti slovenskih regij, zaradi česar je vlada sprejela poseben zakon o razvojni podpori Pomurski regiji. Zakon naj bi ustvaril pogoje za prestrukturiranje regije ob zagotovitvi finančnih sredstev iz novih in že obstoječih programov. S tem bi se v regiji ustvarili pogoji za razvojno dohitevanje drugih slovenskih regij (UMAR 2010b).

6.2 V Evropski uniji

Proti koncu 20. stoletja smo v Evropi živeli v času, ko smo primerjali kazalce razvitosti Evrope s kazalci razvitosti v ZDA in čakali tisti dan, ko bomo lahko rekli, da smo se v svojem razvoju približali ameriški zgodbi o uspehu. Kar naenkrat pa smo doživeli čas, ko se v konkurenčni tekmi z ZDA z njimi nismo več hoteli primerjati, predvsem ne na področju finančnega poslovanja, pa tudi podatek o visoki stopnji brezposelnosti – okrog 10

% v ZDA jeseni 2009, ki bo še naraščala, ne zbuja ravno velike želje po primerjavi. Ne glede na to pa so primerjalno še vedno pomembne številke o rasti BDP, zaposlenosti in rasti produktivnosti dela v ZDA in EU (Drobnič 2009). To je prikazano v tabeli 11.

Tabela 11: Primerjava nekaterih podatkov med EU in ZDA

	1997-2000		2001-2003		2004-2006	
	EU-27	ZDA	EU-27	ZDA	EU-27	ZDA
1. BDP	3,1	4,2	1,5	1,6	2,4	3,2
2. Zaposlenost	1,1	2,1	0,3	0,0	1,1	1,6
3. Produktivnost dela (na zaposlenega)	2,2	2,1	1,1	2,0	1,5	2,1
4. Produktivnost dela (na uro)	/	2,1	1,6	2,7	1,4	2,3

Vir: Drobnič 2009.

Kljub jasnim znakom poslabšanja se je evropski trg dela do zdaj držal sorazmerno dobro glede na to, da se je gospodarska recesija pojavila nepričakovano. Brezposelnost se je sicer povečala, vendar manj kot bi lahko pričakovali zaradi silovite recesije in strmega padca zaupanja. V Evropski uniji je bil v primerjavi z ZDA gospodarski upad izrazitejši in tudi zmanjšanje poslovnega zaupanja je bilo večje, vendar se je do septembra 2009 stopnja brezposelnosti v Evropski uniji glede na prejšnje leto povečala za 2,2 odstotnih točk, medtem ko je v ZDA zrasla za občutnih 3,6 odstotnih točk (Komisija evropskih skupnosti 2009).

Mednarodna gospodarska kriza se je z zamikom odrazila na trgu dela, kjer so se tudi v letu 2010 razmere še zaostrele. Trg dela v EU je na gospodarsko krizo v letu 2009 odreagirjal s procesom zmanjševanja zaposlenosti, ki pa se z letom 2009 ni zaključil. Zaradi dalj časa trajajočega vpliva krize na trg dela in počasnega gospodarskega okrevanja se je brezposelnost v večini držav povečala tudi v letu 2010. Veliko povečanja brezposelnosti v letu 2010 je bilo zlasti značilno za države, ki jih je dolžniška kriza najbolj prizadela (Grčija, Irska), ter države, kjer so zaradi krize razmere na trgu še vedno močno zaostrene (Španija, Bolgarija, baltske države)(UMAR 2011b).

EU in države članice, vključno s centralnimi bankami, so se na težko krizo odzvale z obsežnim političnim ukrepanjem. Nacionalni načrti za oživitev vključujejo določbe za zaposlovanje, izobraževanje, usposabljanje in socialne politike. Države članice se med seboj razlikujejo glede na obseg svežnjev spodbud ter vplivov krize na rast in brezposelnost. Nekatere države članice, na primer Latvija in Litva, so bile še posebej prizadete in so se morale zateči k obsežnim programom za proračunsko konsolidacijo. Ukrepi v podporo normalnemu delovanju trga dela in povečevanju kupne moči gospodinjstev predstavljajo skoraj polovico ukrepov za oživitev, ki so jih uvedle države članice. Avstrija, Belgija, Finska, Nemčija, Španija, Švedska in Združeno kraljestvo so uvedli največje fiskalne spodbude za ukrepe v teh dveh kategorijah (Komisija evropskih skupnosti 2009).

Zaradi krize so se v večini držav okrepile priložnosti in spodbude za usposabljanje, ob tem pa je usposabljanje na delovnem mestu vse bolj prepoznavno kot ključno orodje za

izboljševanje zaposljivosti zaposlenih. Za boljše zadovoljevanje potreb trga dela se je več držav članic osredotočilo na posodobitev in izboljšanje upravne zmogljivosti zavodov za zaposlovanje. Več nacionalnih zavodov za zaposlovanje (npr. v Združenem kraljestvu, na Nizozemskem, v Belgiji, Nemčiji, na Finskem in Švedskem) je uvedlo posebne sheme za zgodnje ukrepanje - pogosto s sodelovanjem socialnih partnerjev, občinskih organov in drugih zainteresiranih strani trga dela. Namen teh shem je zagotoviti tistim, ki jim grozi odpuščanje, hitre in varne prehode ter tako preprečiti dolgoletno brezposelnost (Komisija evropskih skupnosti 2009).

V obdobju 2008-2010 se je na trgu dela v EU bolj poslabšal položaj moških kot žensk, močno pa so se zmanjšale zaposlitvene možnosti mladih. Večji padec zaposlenosti v EU so močno omilili sprejeti ukrepi na trgu dela za blažitev posledic krize, ki so se večinoma iztekli v letu 2010. V krizi se je močno uveljavil ukrep subvencioniranja krajšega delovnega časa, ki ga je v krizi uporabilo kar 23 držav EU. Ukrep je v veliki meri povečal notranjo prožnost in hkrati omogočil, da so podjetja tudi v času krize zadržale delovno silo. Pogosto so države spodbujale in v nekaterih primerih subvencionirale tudi dodatna usposabljanja za delavce s skrajšanim delovnim časom (UMAR 2011b).

Po mnenju UMAR-ja (2011b) se razmere na trgu dela ne bodo bistveno spremenile v letu 2011. Stopnja brezposelnosti v EU se je v prvih mesecih leta 2011 ohranila okoli 9,5 %. Zaradi nakopičenih strukturnih problemov na trgu dela ni možno pričakovati hitrega in večjega izboljšanja na kratek rok. Okrevanje gospodarstva bo na trg dela vplivalo z zamikom, ki je lahko daljši kot običajno zaradi skrajševanja delovnega časa. Ker se stanje in problemi na trgu dela med državami razlikujejo, bo okrevanje tudi na trgu dela po posameznih regijah in državah zelo neenakomerno in tudi relativno počasno. Po pomladanskih napovedih Evropske komisije se stopnja brezposelnosti letos in prihodnje leto ne bo spustila pod 9 %.

7. MOŽNOST ZAPOSLOVANJA IN NIŽANJE STOPNJE BREZPOSELNOSTI

Vsako gospodarstvo, ki se srečuje z brezposelnostjo oziroma njenim porastom, se slej ko prej zave, da bo potrebno poiskati rešitve, kako v prvi vrsti zaustaviti naraščanje stopnje brezposelnosti in nato doseči njeno zmanjševanje. Te rešitve so odvisne od posameznih gospodarstev, saj vodi vsako gospodarstvo svojo politiko zaposlovanja. Pri nas se je zato oblikovala Aktivna politika zaposlovanja, ki zajema različne ukrepe, ki imajo vpliv na zmanjševanje brezposelnosti ali pa vsaj preprečevanje naraščanja brezposelnosti.

7.1 Ukrepi zmanjšanja brezposelnosti

Na slabšanje razmer na trgu dela v Sloveniji se je odzvala država. V letu 2009 sta bila sprejeta dva intervencijska zakona za ohranjanje delovnih mest (Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa in Zakon o delnem plačilu nadomestila plač). Obseg sredstev za izvajanje programov Aktivne politike zaposlovanja pa se je povečal na 0,5 % BDP, potem ko je vrsto let znašal med 0,21 in 0,39 % BDP (UMAR 2010a).

V krizi so države sprejele številne dodatne ukrepe politike trga dela. Večina držav EU je v letu 2009 okrepila izvajanje ukrepov politike trga dela in zanjo namenila tudi več sredstev. Številne države so v letu 2009 sprejele (UMAR 2010a):

- i) ukrepe za spodbujanje povpraševanja po delovni sili, med katerimi v krizi izstopa spodbujanje zaposlovanja za skrajšan delovni čas,
- ii) ukrepe za ponovno zaposlitev in usposabljanje s t.i. zgodnjim ukrepanjem in spodbujanjem podjetništva in pridobivanja delovnih izkušenj,
- iii) dohodkovno podporo za brezposelne in prejemnike nizkih plač.

Po mnenju OECD so ukrepi sprejeti v podporo bančnemu sektorju ustrezni, čeprav le počasi dajejo rezultate; znatne fiskalne spodbude v letu 2009 so upravičene, saj jih omogoča manevrski prostor za diskrecijske ukrepe fiskalne politike. Kljub temu bi Slovenija kot majhno in odprto gospodarstvo morala dati prednost predvsem ukrepom, ki imajo pozitiven vpliv na potencialno rast. Kratkoročne ukrepe za spodbujanje gospodarske aktivnosti je treba umakniti, takoj, ko bo prišlo do okrevanja. Ponovno bi bilo treba razmisliti o časovni razporeditvi načrtovanega dviga plač v javnem sektorju in obnoviti socialni sporazum, ki bi zagotovil, da realna rast plač ne presega rasti produktivnosti dela. V prihodnje, tako pred kot po oživitvi gospodarske rasti, je potrebno, da fiskalna politika pri oblikovanju ukrepov upošteva dejanske monetarne razmere v Sloveniji. Pri tem se ne bi smele ponoviti razmere po uvedbi evra, ko fiskalna politika ni bila dovolj restriktivna, da bi zagotovila ustrezno kombinacijo ekonomskih politik z monetarno politiko evrskega območja, ki je bila za Slovenijo razmeroma ohlapna. Strukturne reforme so ključne za zagotovitev realne konvergence in odpornosti na šoke (OECD 2009).

Stroški staranja prebivalstva, s katerim se bo v prihodnosti soočala Slovenija, so skrb vzbujajoči, saj zadnja pokojninska reforma ni uspela v zadostni meri zagotoviti dolgoročne vzdržnosti. Zato bi bilo treba z novo pokojninsko reformo doseči znižanje nadomestitvene

stopnje in zviševanje dejanske upokojitvene starosti pričakovani življenjski dobi. V primerjavi s povprečjem v OECD je slovenska stopnja delovne aktivnosti visoka, vendar pa je po mednarodnih primerjavah delež starejšega aktivnega prebivalstva še vedno zelo nizek. Poleg zvišanja upokojitvene starosti je s pokojninsko reformo treba odpraviti spodbude za zgodnje upokojevanje in omogočiti postopen izstop s trga dela. Za zvišanje stopnje delovne aktivnosti v mlajših starostnih skupinah je treba skrajšati čas študija s spodbudami študentom, da hitro diplomirajo. Po mednarodnih primerjavah je razmerje med minimalno in povprečno plačo še vedno zelo visoko in ga je treba še zmanjšati (OECD 2009).

Razmere na trgu dela so se v času pred krizo zelo izboljšale, stopnja brezposelnosti se je znižala pod ocenjeno naravno stopnjo brezposelnosti, stopnja delovne aktivnosti pa je bila pred nastopom finančne krize v Sloveniji višja od povprečne v OECD. Izboljšanje na trgu dela je delno posledica nedavne visoke gospodarske rasti, pa tudi pomembnih strukturnih reform: zmanjšanje davčnega primeža stroškov dela. Zaostritev pogojev upravičenosti do prejemkov za brezposelnost in uvedba programov aktivne politike zaposlovanja. Še vedno pa ostaja nekaj izzivov, ki zahtevajo nadaljnje reformne napore.

- Vlada med krizo ne bi smela sprejemati proticikličnih ukrepov, ki dolgoročno negativno vplivajo na delovanje trga dela. (krajšega delovnega časa ne bi smeli subvencionirati dlje, kot traja kriza). Po mednarodnih primerjavah je razmerje med minimalno in povprečno plačo še vedno zelo visoko in se ne bi smelo zviševati, po možnosti bi ga bilo treba še zmanjšati.
- Stopnja delovne aktivnosti starejšega prebivalstva je po mednarodni primerjavi še vedno zelo nizka, čeprav je v zadnjem času v določeni meri prišlo do izboljšanja. Za zvišanje stopnje aktivnosti je treba pokojninski sistem reformirati tako, da se zviša upokojitveno starost, odpravi spodbude za zgodnje upokojevanje in omogoči postopen izstop s trga dela. Da bi ljudje, ki želijo delati dlje, našli zaposlitev, se morajo stalno strokovno izpopolnjevati, oceniti je treba programe izobraževanja odraslih.
- Za zvišanje stopnje delovne aktivnosti v mlajših skupinah je treba skrajšati čas študija, in sicer s spodbudami študentom, da hitreje diplomirajo. Ukrepi v tej smeri bi lahko vključevali pogojevanje upravičenosti študentov do ugodnosti z minimalnim letnim napredkom pri študiju, ali uvedbo šolnin ter študentskih posojil. Katerih odplačevanje bi bilo vezano na zaslužek po diplomi.
- Znižati bi bilo treba stroške zaposlovanja in odpuščanja pri zaposlitvah za nedoločen čas, s čimer se prepreči, da bi se delavci ujeli v past začasne oblike zaposlitve ter vedno močnejši dualizem trga dela. To bi bilo treba storiti v času, ko si bo gospodarstvo opomoglo, saj kriza ni primeren čas za zniževanje varnosti zaposlitve (OECD 2009).

7.2 Aktivna politika zaposlovanja

Aktivna politika zaposlovanja je sklop ciljno usmerjenih ukrepov in programov, ki se odvijajo na trgu dela ter ustvarjajo dodatne delovne možnosti, povečujejo poklicno,

sektorsko in prostorsko mobilnost delovne sile, omogočajo prilagajanje znanj in usposobljenost delavcev za spremenjene pogoje produkcije v tržni konkurenci. Spodbujajo razvoj podjetniških iniciativ in samozaposlovanje kandidatov za delo. Spodbujajo tudi delovno reintegracijo delavcev z zniževanjem cene dela in z razbremenjevanjem delodajalčevega rizika zaposlovanja. Ukrepi preprečujejo marginalizacijo določenih skupin brezposelnih na trgu dela in delujejo v smeri usklajevanja med ponudbo in povpraševanjem (Malačič 1995).

Program aktivne politike zaposlovanja (v nadaljevanju APZ) sprejme vlada Republike Slovenije za posamezno koledarsko leto ali plansko obdobje. V programu se določijo predvsem ciljne skupine za vključitev v programe in v skladu s sprejetim proračunom Republike Slovenije, letni obseg sredstev, namenjen izvajanju APZ. Ukrepe APZ izvajajo Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, pooblaščen organizacije oziroma delodajalci in ministrstvo, pristojno za delo.

Programi APZ se v Sloveniji od leta 2007 izvajajo s štirimi sklopi programov. Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007-2013 je ob sprejemu načrtal nove usmeritve in štiri glavne sklope programov APZ (UMAR 2009a):

- (i) svetovanje in pomoč pri zaposlitvi,
- (ii) usposabljanje in izobraževanje,
- (iii) spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja,
- (iv) programi za povečevanje socialne vključenosti.

Učinkovitost izvajanja programov aktivne politike trga dela je odvisna od ustreznega prepoznavanja potreb delodajalcev in potencialov brezposelnih oseb. Za uspešno in učinkovito svetovanje in pomoč brezposelnim (nujno potrebno hitro nudenje ustreznih informacij in priprava zaposlitvenega načrta brezposelne osebe) je med drugim potrebno zadostno število ustrezno usposobljenih svetovalcev zaposlitve na zavodih za zaposlovanje. Slednjega se očitno bolj zavedajo v bolj razvitih državah, saj je primerjava kadrovske zasedbe javnih služb za zaposlovanje v EU pokazala, da imajo razvitejšie članice EU močnejše službe za zaposlovanje in so jih v obdobju recesije še okrepile. V Sloveniji je razmerje med številom brezposelnih oseb in številom svetovalcev že vrsto let previsoko in postaja v razmerah naraščanja brezposelnosti še bolj neugodno za zagotavljanje kvalitetne in hitre storitve svetovanja brezposelni osebi (UMAR 2009a).

Ukrepi in programi APZ so selektivni, kar pomeni, da so usmerjeni v posamezne ciljne skupine. Težje zaposljive osebe so (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2007):

- Mladi brezposelni do 26 let,
- Brezposelne osebe, starejše od 50 let, ki so na Zavodu prijavljene več kot 6 mesecev,
- Brezposelne osebe, starejše od 45 let, ki imajo srednjo stopnjo strokovne izobrazbe ali manj ter so dolgoročno brezposelne,
- Invalidi in osebe, pri katerih je ugotovljena zaposlitvena oviranost,
- Brezposelne osebe brez izobrazbe, kvalifikacij ali delovnih izkušenj,
- Brezposelne osebe na območju z nadpovprečno stopnjo brezposelnosti,
- Zaposlene osebe v gospodarskih panogah v prestrukturiranju, še posebej v tekstilni, usnjarski in obutveni industriji ter trajno presežni in presežni delavci.

Obseg izvajanja programov aktivne politike zaposlovanja se je v času gospodarske krize sicer povečal, a je potrebna evalvacija teh programov. Število vključitev v programe APZ se je v letu 2009 močno povečalo, vendar ne za vse skupine brezposelnih. Stopnja vključenosti v ukrepe (merjena kot razmerje med številom vključenih določene skupine brezposelnih in številom brezposelnih te skupine) se je najbolj povečala pri ženskah, zelo skromno pa je bilo povečanje vključenosti dolgotrajno brezposelnih in starejših od 50 let, kar povečuje tveganje za trdovratnost brezposelnosti v prihodnjih letih (UMAR 2010a).

V letu 2008 se je v okviru APZ pojavil javni razpis »spodbujanje zaposlovanja mladih brezposelnih oseb«, ki je namenjen spodbujanju zaposlovanja mladih. Sofinanciran je iz Evropskega socialnega sklada.

Del aktivnosti za hitrejše zaposlovanje mladih so tudi subvencije delodajalcem za zaposlitev. Za enoletno zaposlitev brezposelne osebe, ki izpolnjuje določene pogoje, pridobijo sredstva v določeni višini, ki se s časom spreminja (Lukič 2010).

V začetku leta 2009 je ZRSZ objavil javni poziv za vključitev v program zaposli.me spodbujanje zaposlovanja težje zaposljivih brezposelnih oseb. Predmet javnega razpisa je spodbujanje zaposlovanja težje zaposljivih brezposelnih oseb, s pomočjo subvencije za zaposlitev za polni delovni čas pri tržnih delodajalcih, ki bodo za polni delovni čas za obdobje najmanj enega leta ali dveh let (odvisno od pogojev razpisa) zaposlili osebe s statusom brezposelne osebe (Lukič 2010).

Zraven programa Zaposli.me se je v letu 2009 pojavil ukrep aktivne politike zaposlovanja Aktiviraj.se, ki spodbuja zaposlovanje in usposabljanje absolventov in diplomantov (Lukič 2010).

Država se je na gibanje na trgu dela odzvala z ukrepi politike trga dela. Okrepila je izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja, ki zajemajo svetovanje in pomoč pri zaposlitvi, usposabljanje in izobraževanje, spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja, programe za povečevanje socialne vključenosti. Sprejeta sta bila dva nova interventna zakona, ki sta namenjena predvsem ohranjanju delovnih mest (UMAR 2009b).

Politika zaposlovanja je še vedno premalo aktivacijska, programi pa preveč razdrobljeni, delež vključenih brezposelnih oseb v programe aktivne politike zaposlovanja je nizek, kar še posebej velja za programe izobraževanja in usposabljanja. V razmerah gospodarske krize je slednje še posebej problematično, saj bi krizo lahko izkoristili za pridobitev novih znanj brezposelnih in zaposlenih, ki lahko povečajo zaposljivost brezposelnih in podpirajo prestrukturiranje proizvodnje v podjetjih (UMAR 2009b).

Oba sprejeta ukrepa za ohranjanje delovnih mest bosta v precejšnji meri le časovno zamaknila prilagajanje na trgu dela. Čeprav je ohranjanje delovnih mest osnovni namen obeh ukrepov, bi bilo kljub temu smiselno, da bi bila tudi dolgoročneje naravnana in bi pospeševala strukturne premike v smeri tehnološko zahtevnejših panog, ki imajo visoko produktivnost, donosnost in so v preteklih letih ustvarjala delovna mesta in ne zmanjševala števila zaposlenih. Ocenjujemo, da ima lahko ohranjanje delovnih mest v nekaterih dejavnostih dolgoročno negativne posledice za razvoj in konkurenčnost. Krajšanje delovnega časa je smiselno dopolniti z izobraževanjem in usposabljanjem zaposlenih.

Subvencioniranje polnega delovnega časa ne sme samo ohranjati delovnih mest, ampak mora dati podjetjem in posameznikom tudi možnosti za prestrukturiranje. Zato bi bilo smiselno »nedelo« zaposlenih s skrajšanim delovnim časom izkoristiti za usposabljanje in izobraževanje delavcev, kar bi jim povečalo možnosti za zaposlitev v primeru izgube zaposlitve zaradi prestrukturiranja podjetja ali zaprtja (UMAR 2009b).

Aktivna politika trga dela ima v času gospodarske krize pomembno vlogo in mora postati še bolj odzivna in aktivna. Aktivna politika trga dela ima v času gospodarske krize pomembno vlogo pri svetovanju in usmerjanju brezposelnih, ohranjanju in ustvarjanju delovnih mest in nadgradnji znanj in kompetenc. Aktivna politika trga dela se mora v času krize še hitreje odzivati na potrebe delodajalcev in še povečati vključenost brezposelnih in zaposlenih v programe politike zaposlovanja, ki jim bodo povečali zaposljivost (UMAR 2010a).

7.3 Možnost zaposlovanja v tujini

Sloveniji so se s pridružitvijo EU odprle večje možnosti zaposlovanja izven meja države. Prišlo je do prostega pretoka delovne sile med državami članicami. Evropski trg dela ponuja širše možnosti in nove zaposlitvene priložnosti. S pomočjo EURES-a si lahko pomagamo pri iskanju zaposlitve v tujini. Lahko se dogovorimo za pogovor s EURES svetovalcem ali pa obiščemo EURES sejem.

Načelo prostega gibanja delavcev Evropske unije pomeni, da se lahko delavec zaposli v kateri koli državi EU. Z leti so države članice izboljšale pogoje za mobilnost delovne sile. Kljub temu pa samo približno 2 % evropskih državljanov živi in dela v državi članici, ki ni njihova matična država (Evropska komisija 2007).

Celotna stopnja brezposelnosti v EU je še vedno visoka. Kljub temu pa obstaja v nekaterih zaposlitvenih sektorjih v večini držav EU povpraševanje po delovni sili. Pri mreži EURES lahko dobimo koristne informacije o zadnjih trendih na trgu dela ter o življenjskih in delovnih razmerah v tujini (Evropska komisija 2007).

EURES (EUROpean Employment Sevices) je omrežje javnih služb za zaposlovanje in njihovih nacionalnih partnerjev iz držav članic Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in Švicarske konfederacije, s pomočjo katerega se uresničuje prosti pretok delavcev. Ta omogoča državljanom Evropske unije, da delajo in bivajo v drugi državi članici (Zavod RS za zaposlovanje 2009).

V EURES omrežje so vključene naslednje države: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Islandija, Irska, Italija, Latvija, Lihtenštajn, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Združeno kraljestvo (Zavod RS za zaposlovanje 2009).

Slovenski iskalci zaposlitve imajo prost dostop do trga dela v članicah Evropske unije in Evropskega gospodarskega prostora. Prosti pretok delavcev je od 1.5.2011 urejen tudi z Avstrijo in Nemčijo. Pred tem je bil postopek zaposlovanja nekoliko daljši, saj je bilo za

zaposlitev potrebno delovno dovoljenje, ki se je izdalo le pod določenimi pogoji. Prav tako je prišlo do prostega pretoka delavcev s Švicco, ki je sprostila oz. omogočila prosti pretok delovne sile za državljane EU-8. V EU-8 so vključene Poljska, Madžarska, Češka, Slovenija, Slovaška, Estonija, Litva in Latvija.

Euroguidance je mreža poklicno informativnih centrov držav Evropske unije, Evropskega gospodarskega prostora in držav kandidat. Centri spodbujajo mednarodno mobilnost posameznikov, vključenih v izobraževanje in usposabljanje, njihovih učiteljev in drugih strokovnih delavcev. Euroguidance Slovenija kot njena članica sodeluje s sorodnimi ustanovami doma in v tujini. Pripravlja, zbira in posreduje gradiva, ki pomagajo poklicnim svetovalcem pri njihovem delu (Zavod RS za zaposlovanje 2011).

Na spletnem portalu za zaposlitveno mobilnost EURES so na voljo informacije o (Zavod RS za zaposlovanje 2011):

- prostih delovnih mestih,
- delovnih in življenjskih pogojih ter o trgu dela,
- prostem gibanju delavcev,
- EURES svetovalcih v 30 državah,
- možnostih izobraževanja in usposabljanja ter o drugih novostih, ki so povezane z iskanjem zaposlitve oziroma z mobilnostjo delavcev.

Raziskave so pokazale, da smo Slovenci med tistimi, ki se težko ločimo od domačega okolja in domačih ljudi. Podatki kažejo, da se redkeje odločamo za zaposlovanje izven državnih meja. Smo pa tisti narod, ki zaposluje tujo delovno silo, predvsem v tistih dejavnostih, kjer je delo nekoliko umazano, fizično naporno in po mnenju posameznikov tudi premalo plačano. V Sloveniji je kar nekaj delavcev zaposlenih iz držav bivše Jugoslavije, pojavljajo se tudi sezonski delavci.

7.4 Cilji Lizbonske strategije na področju zaposlovanja

Neuradni začetek lizbonske strategije sega v devetdeseta leta prejšnjega stoletja, ko so v okviru oblikovanja politik EU vzporedno potekali nekateri procesi gospodarske reforme. Proces iz Luksemburga je prinesel prve smernice za zaposlovanje, proces iz Cardiffa pa je osnoval pobudo za povezovanje notranjega trga in za strukturne reforme, ki naj bi EU takrat pomagale prebroditi gospodarsko krizo. Proces iz Kölna je prinesel pobudo za socialni dialog. Vsi ti procesi so bili večinoma neuspešni, kar se je odražalo v nadaljnji izgubi konkurenčnih prednosti EU v primerjavi z ZDA in vse hitreje razvijajočimi se azijskimi državami (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve 2010a).

Na spomladanskem zasedanju Evropskega sveta v Lizboni marca leta 2000 so se tako predsedniki držav in vlad dogovorili, da »mora Evropska unija do leta 2010 postati najbolj konkurenčno in dinamično, na znanju temelječe gospodarstvo na svetu, sposobno trajne gospodarske rasti, s številčnejšimi in boljšimi delovnimi mesti ter z močnejšo socialno kohezijo.« (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve 2010a)

Lizbonska strategija je bila dopolnjena na spomladanskih zasedanjih Evropskega sveta 2001 v Stockholmu in 2002 v Barceloni. Švedsko predsedstvo je vanjo vključilo še okoljevarstveni in trajnostni vidik, špansko pa je dalo poudarek socialni razsežnosti ter vključilo 14 kazalnikov, namenjenih sprejemanju napredka strategije, med drugim znameniti cilj 3% BDP, ki naj jih države članice namenjajo raziskavam in razvoju. (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve 2010a)

Cilji Lizbone 2000 so (Urad vlade za komuniciranje 2010):

- Ustvarjanje delovnih mest je eden izmed ključnih ciljev. Skupni cilj je povečanje stopnje zaposlenosti do 70 % prebivalstva do leta 2010, z vmesnim ciljem do leta 2005. Stranski cilj Lizbone je dvigniti odstotek zaposlenih žensk z 51 % leta 1999 (v primerjavi z 61 % moških) na 60 % leta 2010.
- Dovršen in polno delujoč enoten evropski trg.
- Učinkoviti in pregledni finančni trgi.
- Prijaznejše okolje za podjetja, zlasti za mala in srednja podjetja.
- Razvoj informacijske družbe, ki naj bi pripomogla k premiku v smeri gospodarstva, temelječega na znanju, in k ustvarjanju delovnih mest na področjih, kjer je možna močna rast.
- »Skupek makroekonomskih politik«.
- Izobraževanje in raziskave. Države članice morajo stremeti k povečanju vlaganj na prebivalca v človeške vire in dajati največjo prednost vseživljenjskemu učenju, saj razvoj spretnosti poveča zaposljivost.

Po mnenju NVO Lizbonska strategija ne prinaša zastavljenih rezultatov. Krivi naj bi bili (NVO 2009):

- številni in preveč ohlapni cilji,
- konfliktno izbrane prednostne naloge in
- slabo usklajevanje med državami članicami.

Glavna cilja prenovljene lizbonske strategije sta postala osredotočenje na gospodarsko rast in zaposlovanje ob enakovredni obravnavi vseh treh razsežnosti: gospodarske, socialne in okoljske. Prenovljena lizbonska strategija ureja tudi vprašanje upravljanja strategije. Za izboljšanje upravljanja sta bili oblikovani dve triletni obdobji: prvo od 2005 do 2008 in drugo od 2008 do 2011 (NVO 2009).

Evropska komisija je januarja 2006 predstavila prvo letno poročilo v katerem je postavila med prednostna področja ustvarjanje več in boljših delovnih mest ob ohranjanju socialne kohezije ter odzivanju na izzive demografskih sprememb (NVO 2009).

V drugem poročilu je Slovenija leta 2006 predstavila med ukrepi tudi večje zaposlovanje starejših oseb (strategija aktivnega staranja) (NVO 2009).

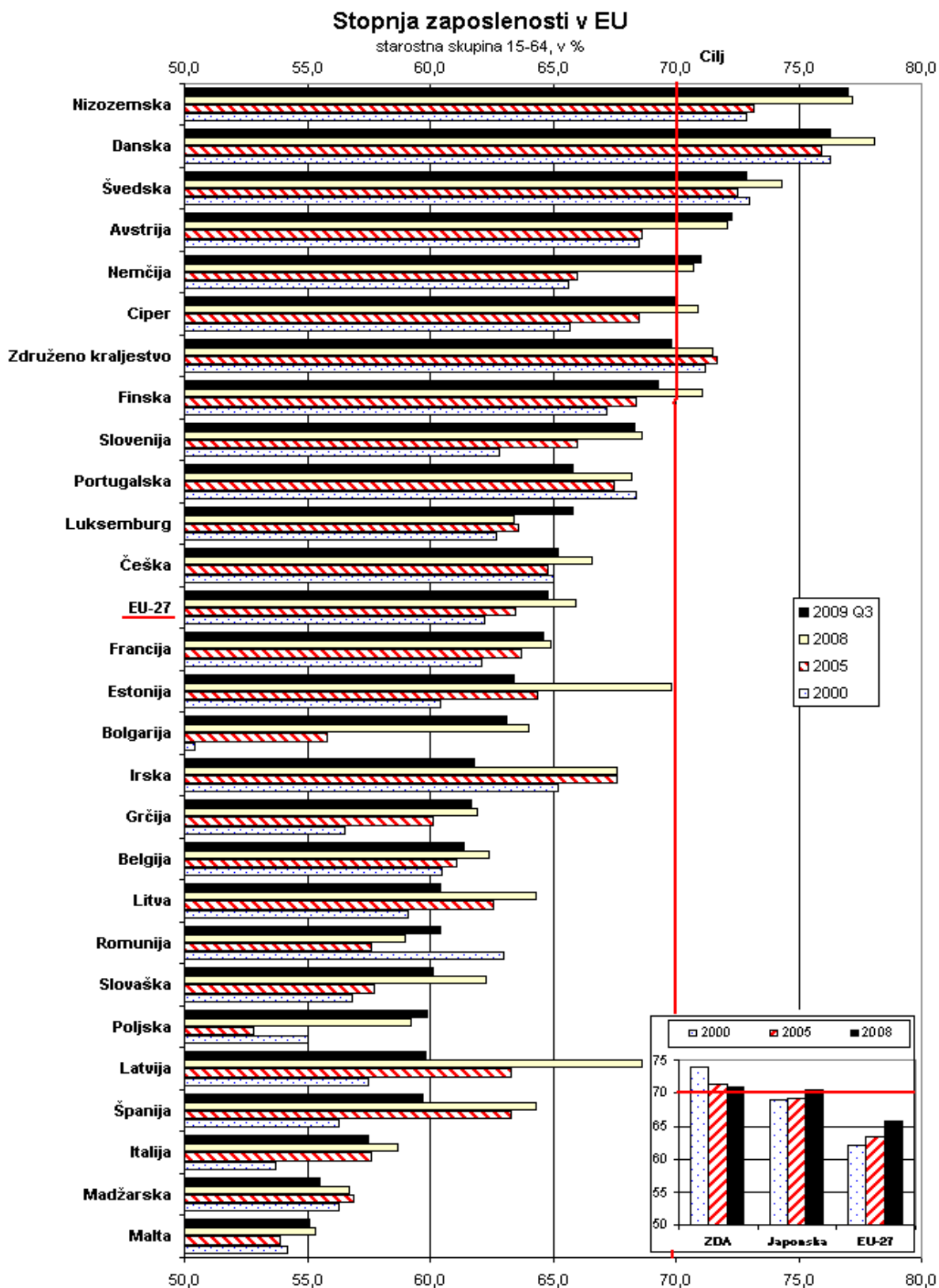
Evropski svet je potrdil, da je prenovljena lizbonska strategija iz leta 2005 dala pozitivne rezultate ter pozval k doslednemu izvajanju reform znotraj obstoječe strukture štirih stebrov (vlaganje v znanje in inovacije, sprostitev podjetniškega potenciala, zlasti malih in srednjih podjetij, vlaganje v ljudi in posodobitev trgov dela, energija in podnebne spremembe) (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve 2010a).

Pri končni oceni desetih let izvajanja lizbonske strategije je pomemben zlasti njen učinek na rast in delovna mesta. Vendar tega učinka ni preprosto oceniti, saj je odvisen od gospodarskega cikla in zunanjih vplivov, pa tudi javnih politik. Lizbonska strategija se ni izvajala izolirano. Unija se je od leta 2000 do danes povečala s 15 na 27 držav članic. Hkrati je evro postal ena najmočnejših svetovnih valut; članstvo v evroobmočju je narastlo z 12 držav v letu 1999 na 17 držav danes, evro pa se je izkazal za temelj makroekonomske stabilnosti v sedanji krizi. Poleg tega se izvajanje lizbonske strategije za rast in delovna mesta končuje v obdobju, ko v Evropi in drugod po svetu močno občutimo posledice gospodarske krize. Gospodarska kriza je globoko in dolgoročno prizadela evropska gospodarstva (Evropska komisija 2010b).

V obdobju izvajanja lizbonske strategije se je svet neizogibno spremenil bolj in na drugačne načine, kot so takrat pričakovali analitiki, oblikovalci politik in politiki. V celoti gledano je lizbonska strategija pozitivno vplivala na EU, čeprav njena glavna cilja (tj. 70-odstotna stopnja zaposlenosti in izdatki za raziskave in razvoj v višini 3% BDP) nista dosežena (Evropska komisija 2010b).

Na sliki 5 je prikazana stopnja zaposlenosti v EU. Prikazana je stopnja posameznih članic in povprečna stopnja za EU-27 za leto 2000, 2005, 2008 in 2009. Vidimo lahko, da cilj lizbonske strategije ni bil izpolnjen v celoti, saj je le nekaj držav, ki imajo stopnjo zaposlenosti nad 70 %.

Slika 5: Stopnja zaposlenosti v EU

Vir: Evropska komisija 2010b.

7.5 Izhodna strategija Republike Slovenije

Finančni in gospodarski krizi, ki je zajela ves svet, se tudi Slovenija ni mogla izogniti. Vlada je v oktobru 2008 ustanovila skupino kriznih ministrov za aktiven boj proti krizi, ki je oblikovala ukrepe, s katerimi je želela blažiti vplive na gospodarstvo. Prvi znaki okrevanja so v ekonomski politiki v ospredje postavili proces prilagajanja gospodarstva po krizi. Okrevanje po krizi mora biti temeljito in temu primerno neizogibne korenite strukturne spremembe slovenskega gospodarstva. Zato je Vlada Republike Slovenije v začetku februarja 2010 sprejela Slovensko izhodno strategijo 2010-2013 (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Izhodna strategija v ožjem smislu pomeni načrtovanje časa, hitrosti in zaporedja umika protikriznih ukrepov. V širšem smislu pa mora izhodna strategija s strukturnimi ukrepi določiti smer in cilje, kam si v obdobju po krizi želimo. Prezgoden umik lahko ogrozi okrevanje, po drugi strani pa prepozen umik ukrepov in finančnih spodbud lahko slabo vpliva na delovanje trgov. Izhodna strategija mora postati jasna zaveza države, ki jo lahko razumejo vsi državljani. Pri tem je ključnega pomena jasna in usklajena komunikacija z javnostjo in ciljnim skupinami prebivalstva ter podjetij (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Strategija izhoda iz gospodarske in finančne krize mora v čim krajšem času spodbuditi gospodarsko aktivnost in zagotoviti postopno odpravo makroekonomskih neravnovesij. Ob upoštevanju socialnih in okoljskih vidikov mora razvoj omogočati postopno povečevanje potencialne rasti. To omogoča le spodbudno poslovno okolje, v katerem bosta možna hitrejša rast dodane vrednosti kakovostnih novih delovnih mest. Pomembni so nadaljnja odprava administrativnih ovir ter druge spodbude in ukrepi za povečevanje privlačnosti Slovenije za investitorje (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Slika 6 prikazuje koncept izhodne strategije. Izhodna strategija je prikazana kot kombinacija ukrepov ekonomske politike in strukturnih sprememb, ki ob zagotavljanju fiskalne vzdržnosti izboljšujejo socialni položaj najšibkejših in krepijo konkurenčnost gospodarstva in ustvarjanje novih delovnih mest.

Izhodna strategija je zasnovana kot kombinacija ukrepov ekonomske politike in strukturnih sprememb, ki ob zagotavljanju fiskalne vzdržnosti izboljšujejo socialni položaj najšibkejših in krepijo konkurenčnost gospodarstva in ustvarjanje novih delovnih mest. Za učinkovitejše delovanje trgov in sistema javne uprave so kot del izhodne strategije predvidene tudi institucionalne prilagoditve. Ena ključnih nalog strategije je zagotoviti skladnost kratkoročnih protikriznih ukrepov s cilji dolgoročnih strukturnih sprememb. S tem bomo preko spodbujanja ustvarjanja in inovativnosti lahko zagotovili prehod v konkurenčno, socialno in okoljsko odgovorno, na znanju temelječe gospodarstvo, in s tem tudi dvig kakovosti življenja (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Na sliki 7 je prikazana povezanost ukrepov s cilji za dolgoročni razvoj, delovna mesta, znanje in konkurenčnost. Cilj izhodne strategije je dolgoročna vzdržna gospodarska rast, ki naj bi jo dosegli z ukrepi ekonomske politike, strukturnimi ukrepi in institucionalnimi

prilagoditvami. Vodilo za oblikovanje ukrepov ekonomske politike je konsolidacija javnih financ, ki naj bi jo dosegli s krčenjem izdatkov in ne s povečevanjem davčnih obremenitev. Pogoji za to je določitev obsega javne potrošnje s fiskalnim pravilom in strukture javne potrošnje na podlagi državnih razvojnih priorit. Prioritete so usmerjene k ustvarjanju novih delovnih mest in znanja, spodbujanju in ustvarjanju inovativnih podjetij, k večji zaposljivosti, aktivnosti in usposobljenosti posameznikov ter k razvojni prometni in energetski infrastrukturi (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Slika 6: Prikaz koncepta izhodne strategije

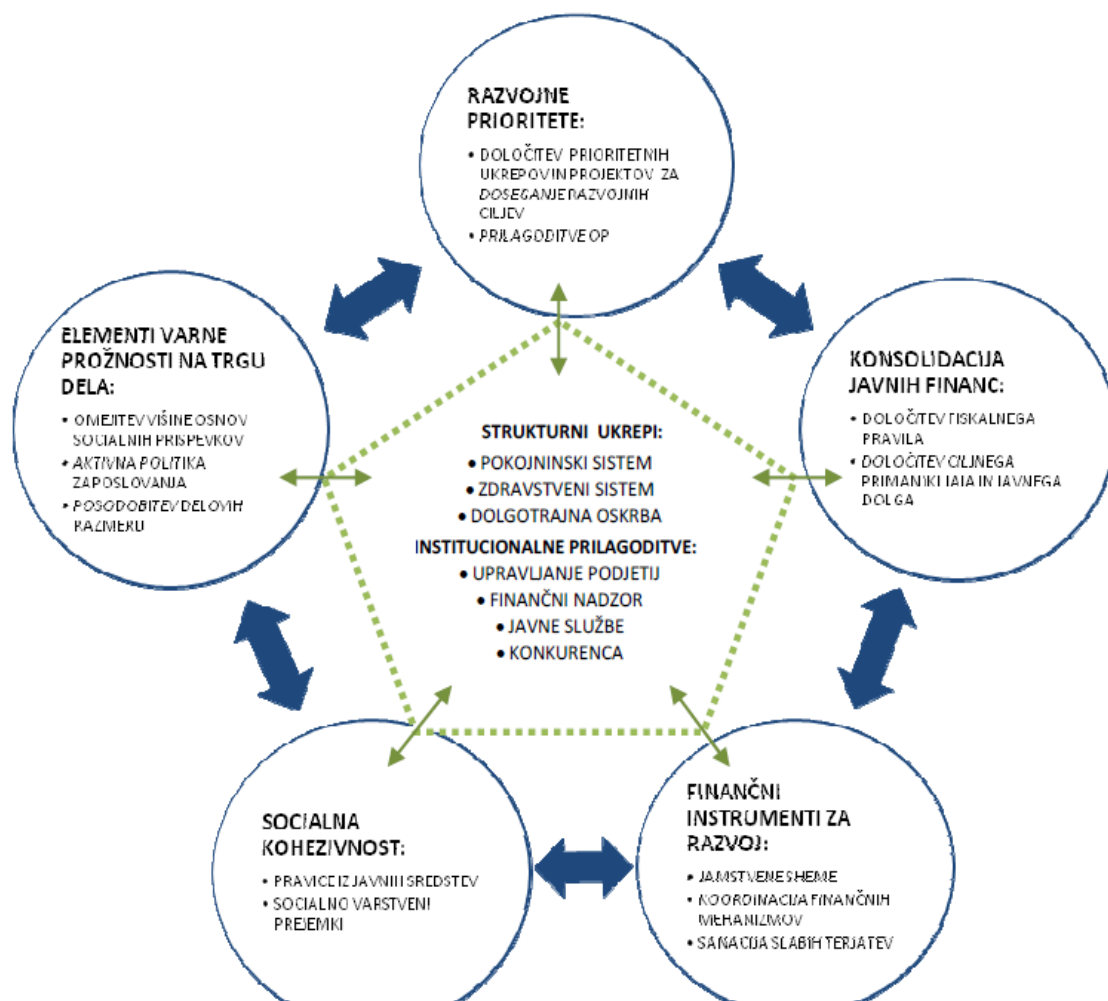

Vir: Vlada RS 2010.

Za doseg koncepta varne prožnosti so pripravljene spremembe v ureditvi t.i. malega dela in delovnih razmerij. Po izteku shem subvencij za ohranjanje delovnih mest bodo v ospredju ukrepi aktivne politike zaposlovanja, socialnih programov in politike vseživljenjskega učenja, ki bodo povezani s strukturnimi spremembami (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Zmanjšanje likvidnosti in padec naročil sta za podjetja v času krize največji težavi, ki ju je kratkoročno težko premostiti. Zato je vlada v okviru protikriznih ukrepov podjetjem ponudila možnost delnega subvencioniranja krajšega delovnega časa ter subvencioniranje plač delavcev, poslanih na čakanje. Oba ukrepa sta namenjena premostitvi kratkoročnih likvidnih težav. Njuno izvajanje se je v letu 2010 oziroma do 31.3.2011 izteklo. Po podatkih Zavoda za zaposlovanje je na tak način subvencioniranih okrog 80.000 zaposlenih, ki se bodo vključevali v druge programe aktivne politike zaposlovanja (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Slika 7: Povezanost ukrepov s cilji za dolgoročni razvoj, delovna mesta, znanje in konkurenčnost

Vir: Vlada RS 2010.

Po izteku shem subvencij za krajši delovni čas in delo na čakanju še bolj v ospredje stopili ukrepi aktivne politike zaposlovanja. Programske spodbude aktivne politike zaposlovanja, socialnih programov in politike vseživljenjskega učenja (izobraževanja, karierne orientacije) bodo povezane s strukturnimi spremembami. Predvsem bo pozornost usmerjena na dva segmenta oziroma cilja (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b):

- Spodbude, katerih osnovni cilj je povečanje zaposlenosti in produktivnosti.

Za to skupino ukrepov so v pripravi in izvedbi programi aktivne politike zaposlovanja, ki omogočajo povezovanje ukrepov med seboj (svetovanje + usposabljanje + subvencija zaposlitev, ali krajšanje delovnega časa, povezano z obveznim usposabljanjem) in ukrepi spodbujanja podjetništva in konkurenčnosti ter vseživljenjskim učenjem. Pomembno je izpostaviti izobraževanje in usposabljanje delavcev za zahtevnejša delovna mesta z višjo dodano vrednostjo in selitev med sektorji.

- Spodbude za večjo socialno vključevanje oziroma širši socialni razvoj, namenjene vsem tistim, ki jim grozi, ali pa so zaradi krize izpadli iz konkurenčnega trga dela.

Tu se bodo povečali socialno razvojni projekti (socialno podjetništvo, inovativni projekti, posodobljena javna dela, storitve socialnega varstva).

Za Slovenijo je značilna visoka segmentacija trga dela, kar pomeni, da je položaj glede pravic in obveznosti glede na tip zaposlitvenega razmerja zelo različen – od zelo togega zaposlovanja za nedoločen čas pa do izjemno fleksibilnega študentskega dela. (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b)

Vlada je med ukrepe uvedla posodobitev ureditve trga dela. Med temi ukrepi je sprememba Zakona o delovnih razmerjih, Zakon o urejanju trga dela, Zakon o malem delu in Zakon o štipendijah (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Problematiko delovnih razmerij je treba urediti celovito in sistemsko, zato je spremembe smiselno sprejeti v paketu. V tem okviru bodo predlagane nadaljnje spremembe Zakona o delovnih razmerjih v smeri varne prožnosti, ki se izvedejo v dveh fazah. V prvi fazi se sprejmejo najnujnejše spremembe glede stroškov prenehanja pogodb o zaposlitvi za nedoločen čas, s ciljem izenačevanja vseh vrst delovnih razmerij ter v povezavi s pokojninsko reformo dvig starosti, ki definira starejšega delavca. Za uravnoteženje takšnega ukrepa bi na drugi strani te prihranke preusmerili v namenske sklade za izobraževanje in usposabljanje in sklad za odpravnine, kot že to izvajajo npr. v Avstriji oz. v nadomestila za brezposelnost sedaj diskriminiranih skupin (mladih). V drugi fazi se ob podrobni analizi pripravljajo izhodišča za celovito prenovo delovnopravne zakonodaje, katere glavni cilj mora biti varna prožnost, poleg pa še (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b):

- primerljivost različnih vrst delovnopravnih razmerij,
- preglednosti in poenostavitve postopkov,
- zmanjšanje stroškov dela (dopusta, dodatek za delovno dobo, nadomestila v času odsotnosti z dela),
- vprašanje varovanih kategorij delavcev z vidika varne prožnosti.

Vlada je spremenila Zakon o urejanju trga dela (nova ureditev zavarovanja za primer brezposelnosti in aktivne politike zaposlovanja). Na področju zaposlovanja in zavarovanja za primer brezposelnosti je ključni namen vzpostaviti pregleden sistem socialne varnosti, ki bo učinkovit pri preprečevanju socialne izključenosti in revščine in bo spodbujal vključevanje na trgu dela ter hkrati nudil tudi potrebno podporo za realizacijo koncepta varne prožnosti. Cilj novega zakona so zagotoviti širšo pokritost z denarnimi nadomestili, povečati učinkovitost ZRSZ in aktivne politike zaposlovanja ter delo z najbolj ranljivimi skupinami brezposelnih. Nadomestila bodo zagotavljala večjo socialno varnost z dvigom najnižjega denarnega nadomestila in večjo dostopnostjo denarnih nadomestil za zaposlene za določen čas, predvsem za mlade. Cilj je tudi razširitev storitev za trg dela (npr. karierno orientacijo, pripravo na zaposlitev in podobno na več upravičencev (npr. poleg brezposelnih tudi tisti, ki so v postopku izgube zaposlitve), urediti možnost dodeljevanja koncesij za izvajanje storitev za trg dela, skladov dela, delovanje agencij za zagotavljanje dela, modernizacija zavoda za zaposlovanje, z namenom hitrejše ponovne aktivacije

brezposelnih ter učinkovitejšega dela z najtežje zaposljivimi ipd (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Prav tako je vlada skušala urediti delo mladih z Zakonom o malem delu. Prehod mladih na trg dela je eden izmed ključnih izzivov. Identificirati in odpraviti je potrebno vse ovire za prehod iz šolskega sistema in sistema usposabljanja na trg dela. Dosedanja ureditev študentskega dela in obseg uporabe te oblike dela sta presegla svoj namen, zato ga je potrebno v sklopu drugih sprememb (npr. v visokem šolstvu, ureditev obdavčitve drugih oblik aktivnosti) na novo urediti. Ključni cilj je področje študentskega dela urediti v kontekstu prizadevanja delovnih izkušenj, vštevanje takega dela v pravice socialnega zavarovanja in priznavanje delovne dobe. Cilj je tudi tako delo omogočiti upokojencem in brezposelnim ter bolj poenotiti ceno dela. Le-to namreč lahko bistveno vpliva na hitrejši in učinkovitejši vstop mladih na trg dela. Ob vstopu mladih diplomantov na trg dela pomeni danes študentsko delo tudi veliko konkurenco tistim, ki se želijo redno zaposliti na sistematizirana delovna mesta v podjetjih (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve 2010b).

Vendar ta zakon ni bil sprejet, saj je večina na referendumu glasovala proti temu zakonu. Kakšne posledice bo to prineslo za samo ureditev dosedanjega delovanja študentskega dela in kako bo to vplivalo na zaposlovanje nasploh bo razvidno s časom.

8. SKLEP

V tem delu smo na podlagi podatkov ugotovili, da je imela stopnja registrirane brezposelnosti zelo nestanovitno gibanje. V času, ko smo še bili enotni v Jugoslaviji, je bila stopnja registrirane brezposelnosti tako nizka, da je skoraj ni bilo, v primerjavi s stopnjo, ki jo ima Slovenija danes. Tako je leta 1987 znašala le 1,5 %. Drastično je začela naraščati najprej takoj po osamosvojitvi, ko je leta 1998 dosegla najvišjo stopnjo, in pa v času gospodarske krize, ki je Slovenijo doletela leta 2009.

V letu 2010 je bila stopnja registrirane brezposelnosti iz meseca v mesec večja. Do tega je privedla gospodarska kriza, ki je za posledico imela kar veliko stečajev različnih družb. Med večjimi imeni, ki se pojavljajo v povezavi s stečajem so Mura, Prevent, Vegrad, SCT, CPM, Gradis in še bi lahko naštevati.

V začetku leta 2011 in sicer v mesecu februarju, je stopnja registrirano brezposelnih oseb dosegla rekordno visoko številko, to je 115.608 brezposelnih oseb prijavljenih na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje. Nato je začela nekoliko upadati. Vprašanje je ali smo resnično začeli lesti iz te hude gospodarske krize, ki je privedla do tako visokega števila brezposelnih.

Dejstvo je, da vedno prihaja do razhajanj v številu registrirano brezposelnih oseb in številom anketno brezposelnih oseb. Prvi ukrep, s katerim so hoteli narediti spremembe na trgu dela, je bil zavrnjen s strani državljanov, saj Zakon o malem delu ni bil sprejet na referendumu. Po drugi strani bodo skušali z novo pokojninsko reformo.

Kot je bilo predvidevano, je stopnja brezposelnih ženske večja kot stopnja brezposelnih moških. Moški so še vedno tista delovna sila, ki je lažje zaposljiva, saj lahko opravljajo raznolika dela, tudi težja fizična dela, ki jih ženske ne zmorejo. Normalno je, da si pri tem nekako ne moremo biti enakopravni, smo pa zato lahko enakopravni kar se tiče plačnih razredov. Evropska unija se sicer trudi z odpravljanjem diskriminacije med spoloma, vendar je ženski spol še vedno na nekoliko slabšem položaju kot moški spol.

Pri analizi starostne strukture je bilo ugotovljeno, da je skupina od 15-24 let tista skupina, ki dosega najvišjo brezposelnost. Razloge za to je treba iskati v tem, da delodajalec raje zaposluje tiste, ki imajo izkušnje pri delu. Ta skupina je pa temu prikrajšana, saj so v tej skupini osebe, ki so zaključile šolanje in so se prvič pojavile na trgu dela.

Po stopnji izobrazbe je največ brezposelnih med tistimi, ki so dosegli I. stopnjo izobrazbe (tisti, ki so naredili 7 razredov osnovne šole ali manj) in tisti, ki so dosegli III. (tisti, ki si dokončali poklicno dveletno šolo) in IV. (tisti, ki so dokončali srednjo strokovno triletno šolo) stopnjo izobrazbe.

Če pogledamo kakšna je brezposelnost po regijah, je največja brezposelnost v tistih predelih Slovenije, ker je razvitost nekoliko manjša. Običajno je, da je razvitost največja v tisti regiji, kjer je glavno mesto. Tako je Osrednjeslovenska regija najbolj razvita in je brezposelnost zato tam tudi nižja. V Sloveniji je prišlo do dveh polovic, kar se tiče stopnje

brezposelnosti in sicer je na zahodu manjša stopnja brezposelnosti kot je na zahodu. Najbrž na to vpliva tudi to, da je Osrednjeslovenska regija nekoliko boljše dostopna in je bližje zahodni strani kot vhodni strani.

Glede na analizirane podatke, ugotavljamo, da najlažje najde zaposlitev moški z izkušnjami, ki ima višjo izobrazbo in zaposlitev išče v Osrednji regiji.

V primerjavi stopnje brezposelnosti znotraj Evropske unije ima Slovenija dokaj nizko stopnja brezposelnosti. Slovenija dosega nižjo stopnjo brezposelnosti od povprečja EU27. Zanimiv je tudi podatek, da je v Sloveniji bila stopnja brezposelnosti v leti med 2007-2009 celo nižja, kot je bila stopnja brezposelnosti v Združenih državah Amerike.

V pomoč pri odpravljanju tako visoke stopnje brezposelnosti, kot je v današnjem času, imamo Zavod za zaposlovanje in različne zaposlovalne agencije. Zavod izvaja tako imenovano aktivno politiko zaposlovanja, ki vključuje različne načine pospeševanja zaposlovanja. Tukaj so različni programi, ki spodbujajo zaposlovanje (zaposli.me, aktiviraj.se) in pa subvencije, ki pripomorejo, da se obdržijo nekatera delovna mesta. Nekoliko večja je tudi možnost zaposlovanja v tujini, saj so nam meje bolj odprte, kot so bile pred vstopom v Evropsko unijo. Zavodi izvajajo zaposlitvene sejme, na katerih se predstavljajo tudi delodajalci iz tujine. Za pomoč pri zaposlovanju v tujini imamo EURES. To so javne službe, ki nam svetujejo glede zaposlovanja v tujini in nas usmerjajo. Vendar po mnenju raziskav Slovenci nismo narod, ki bi se v veliki meri zaposloval izven meja matične države.

Da bi bili doseženi čim boljši cilji na kateremkoli področju, se je izoblikovala Lizbonska strategija na ravni Evropske unije, ki ima med cilji tudi poudarek na področju trga dela. Prizadeva si za več boljših delovnih mest.

V Sloveniji se v pomoč premagovanju gospodarske krize razvila Izhodna strategija. Ta naj bi na najučinkovitejši in hiter način pripomogla, da se gospodarstvo opomore in premaga vplive gospodarske kriz. Usmerjena je v bolj dolgoročno uspešnost gospodarstva. V okviru Izhodne strategije je spodletel Zakon o malem delu. Državljeni si močno nasprotovali temu Zakonu in tako najprej dosegli, da se je o tem odločalo na referendumu in se tam izglasovalo proti Zakonu.

Dejstvo je, da nas v prihodnosti čakajo spremembe na trgu dela in različne ureditve, ki bodo pomagale uravnovesiti trg dela in s tem zmanjševati stopnjo brezposelnosti. Majhne spremembe in okrevanje po gospodarski krizi se že opazijo, saj se število registrirano brezposelnih nekoliko zmanjšuje.

POVZETEK

Brezposelnost je makroekonomski pojav, ki je prisoten v vsaki družbi. Vrsta brezposelnosti je odvisna od njenega nastanka, tako poznamo frikcijsko, strukturno, naravno itd. Brezposelnost merimo kot registrirano in anketno brezposelnost. V Sloveniji smo se s porastom registrirane brezposelnosti srečali že v devetdesetih letih 20. stoletja, ko se je Slovenija osamosvojila. Ponovno se s porastom brezposelnosti srečujemo od leta 2008, ko nas je prizadela gospodarska kriza. Najvišjo registrirano brezposelnost smo v Sloveniji zabeležili februarja 2011, ko je število registrirano brezposelnih presegalo 115.000 brezposelnih oseb. Po spolu je v Sloveniji večja brezposelnost med ženskami, le v letih 2009 in 2010 je bila brezposelnost večja med moškimi. To je posledici stečajev gradbenih podjetij. Po starostni skupini je največ brezposelnih med mladimi, problematična pa je tudi skupina starejših oseb. Po izobrazbi se med brezposelnimi pojavljajo tisti, ki imajo nižjo stopnjo izobrazbe. Do razlik v brezposelnosti prihaja tudi med regijami. Slovenija se tako deli na vzhodni del, kjer je brezposelnost večja, med temi je Pomurska regija tista, ki ima najvišjo brezposelnost, in zahodni del, kjer je brezposelnost nižja. V primerjavi z ostalimi državami članicami EU, je Slovenija med tistimi, ki imajo nižjo stopnjo brezposelnosti.

KLJUČNE BESEDE:

brezposelnost, trg dela, aktivna politika zaposlovanja, Lizbonska strategija, Izhodna strategija

ABSTRACT

Unemployment is macroeconomic phenomenon present in every society. The type of unemployment depends on the source of creation, that is how we know frictional, structural, natural unemployment etc. Unemployment is measured as a registered and ILO unemployment. Slovenia faced with growing unemployment rate in nineties of the 20th century, when Slovenia became independent. We faced growing unemployment rate in year 2008 due to economic crisis. The highest registered unemployment in Slovenia was recorded in February 2011, when the number of registered unemployment exceeded the number of 115.000 unemployment persons. Unemployment by gender in Slovenia is higher among women, only in years 2009 and 2010 unemployment was higher among men. This is due to bankruptcies of construction companies. By age young people are more often unemployed, but older people are also problematic group. By education the unemployment appears more often to those who have lower education levels. The differences in unemployment also occur between regions. Slovenia is divided into the eastern part, where unemployment is higher, among these Pomurska region is the region, which has highest unemployment. And the western part, where unemployment is lower. In comparison with other EU members, Slovenia is among those who have lower unemployment rate.

KEYWORDS:

unemployment, labor market, active employment policy, Lisbon strategy, Exit strategy

9. LITERATURA

Atkinson, Brian, F. Livesey in B. Milward. 1998. *Applied economics*. Great Britain: Macmillan Press Ltd.

Drobnič, Robert. 2009. *Slovenski trg dela danes in jutri. Kritičen pogled na trg dela in razvojne možnosti s primeri dobre prakse*. Ljubljana: Planet GV.

Hrovatin, Nevenka. 2002. *Uvod v gospodarstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Kajzer, Alenka. 2007. *Mladi z diplomo vedno težje do službe*. Poslovni dnevnik, Ljubljana.

Malačič, Janez. 1995. *Vidik kadrovske dejavnosti*. Ljubljana: Zveza društev za kadrovske dejavnost.

Pašič, Polona, A. Kavkler, D. Boršič. 2011. *Gender disparities in the duration of unemployment spells in Slovenia. South East European journal of economics and business*. 15(6): 99-110. Sarajevo: University of Sarajevo.

Pirher, Sonja in Ivan Svetlik. 1994. *Zaposlovanje: približevanje Evropi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Senjur, Marjan. 1995. *Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Svetlik, Ivan. 1985. *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Svetlik, Ivan, J. Glazer, A. Kajzer, M Trbanc. 2002. *Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

SURS. 2010. *Trg dela, Slovenija. Rezultati raziskovanja*. Ljubljana: Statistični urad RS.

UMAR. 2006. *Spremembe na trgu dela v Sloveniji v obdobju 1995-2005*. Delovni zvezek št.5. Ljubljana.

10. VIRI

Državni portal RS. (2010a). *Registrirana brezposelnost - letni pregled*. [Online] Dostopno na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/osnovna.ispo?pageTo=/brezposelnost/letnipodatki.jsp> [20.5.2011].

Državni portal RS. (2010b). *Stopnja registrirane brezposelnosti*. [Online] Dostopno na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/stopnjabrezposelnosti/zacetna.ispo> [12.4.2010].

Državni portal RS. (2010c). *Registrirana brezposelnost – letni pregled*. [Online] Dostopno na: <http://e-uprava.gov.si/ispo/brezposelnost/osnovna.ispo?pageTo=/brezposelnost/letnipodatki.jsp> [15.4.2010].

Evropska komisija. (2007). *Iskanje zaposlitve v Evropi – Vodnik za iskalce zaposlitve*. [Online] Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/270/15_04_10_iskanje_zaposlitve_v_evropi.pdf [25.6.2010].

Evropska komisija. (2010a). *Boj proti diskriminaciji in enake možnosti*. [Online] Dostopno na: http://ec.europa.eu/news/employment/100305_sl.htm [25.5.2010].

Evropska komisija. (2010b). *Delovni dokument služb komisije. Ocena lizbonske strategije*. [Online] Dostopno na: http://ec.europa.eu/archives/growthandjobs_2009/pdf/lisbon_strategy_evaluation_sl.pdf [25.6.2010].

Eurostat. (2010). *Euro area unemployment rate up to 10%*. [Online] Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-08012010-AP/EN/3-08012010-AP-EN.PDF [27.7.2010].

Eurostat. (2011). *Unemployment rate, annual average, by sex and age groups (%)*. [Online] Dostopno na: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=une_rt_a&lang=en# [20.6.2011].

Hausmann, Ricardo, Laura D. Tyson, Saadia Zahidi. (2010). *Teh global gender gap report 2010*. [Online] Dostopno na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GenderGap_Report_2010.pdf [20.6.2011].

Kajzer, Alenka. (2006). *Razvoj skupne evropske politike zaposlovanja in spremembe v obdobju njenega izvajanja na trgu dela v EU-15*. [Online] Dostopno na: <http://www.dlib.si/v2/Details.aspx?&URN=URN%3aNBN%3aSI%3adoc-WNBXJ9Q4> [28.11.2010].

Kajzer, Alenka. (2010). *Trg dela in zaposlovanje*. [Online] Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/socrazgledi/2009/socialni_razgledi_2009.pdf [25.6.2010].

Kavkler, Alenka, Darja Boršič. (2009). *Trajanje brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 2004-2008: Uporaba analize preživetja*. [Online] Dostopno na: http://www.stat.si/StatDnevi2009/Docs/Kavkler%20Borsic%20Kajzer-Trajanje%20brezposelnosti_prispevek.pdf [22.6.2011].

Komisija evropskih skupnosti. (2009). *Kriza zaposlovanja gibanja, odzivi politike in ključni ukrepi*. [Online] Dostopno na: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:czxNS5jCyDQJ:eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do%3Furi%3DCOM:2009:0649:FIN:SL:DOC+prizadeti+sektorji+v+krizi&cd=2&hl=sl&ct=clnk&gl=si> [27.5.2010].

Lukič, Goran. (2010). *Položaj mladih na trgu dela v EU in Sloveniji*. [Online] Dostopno na: http://www.rtv slo.si/files/razno/prekerni_mladi.pdf [29.7.2010].

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2007). *Pravilnik o izvajanju ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. [Online] Dostopno na: http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/p_izvajanje_apz_npb1.pdf [25.6.2010].

NVO. (2009). *Lizbonska strategija*. [Online] Dostopno na: http://www.predsedovanje.si/files/lizbonska_strategija-info.pdf [25.6.2010].

OECD. (2009). *Ekonomski pregled- Slovenija 2009*. [Online] Dostopno na: http://www.svez.gov.si/fileadmin/svez.gov.si/pageuploads/docs/OECD/OECD_Economic_Survey_2009_Policy_Brief_in_Slovenian.pdf [26.5.2010].

Razvojni program Združenih narodov. (2010). *Doseganje enakopravnosti med spoloma in opolnomočenje žensk*. [Online] Dostopno na: http://mdgr.undp.sk/DOCUMENTS/MDG_Slovenia_SLO_4.pdf [2.6.2010].

Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve. (2010a). *Lizbonska strategija*. [Online] Dostopno na: http://www.svez.gov.si/si/dejavnosti/lizbonska_strategija/ [25.5.2010].

Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in ekonomske zadeve. (2010b). *Slovenska izhodna strategija 2010-2013. Ukrepi ekonomske politike, strukturne spremembe in institucionalne prilagoditve*. [Online] Dostopno na: http://www.svez.gov.si/si/aktualne teme/slovenska_izhodna_strategija_20102013/ [24.6.2010].

Svet Evropske unije. (2006). *Načrt za enakost med ženskami in moškimi 2006-2010*. [Online] Dostopno na: http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/Na__rt_za_enakost-slo.pdf [26.6.2010].

Svet Evropske unije. (2008). *Odločba sveta z dne 15.julija 2008 o smernicah za politike zaposlovanja držav članic*. [Online] Dostopno na:

http://www.svez.gov.si/fileadmin/svez.gov.si/pageuploads/docs/lizbonska_strategija/smernice_za_politike_zaposlovanja_drzav_clanic.pdf [27.5.2010].

SURS. (2003). *Definicije*. [Online] Dostopno na: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=93 [27.6.2010]

SURS. (2011). *Statistične informacije. Trg dela*. [Online] Dostopno na: <http://www.stat.si/doc/statinf/07-si-008-1102.pdf> [25.7.2011].

Urad vlade za komuniciranje. (2010). *Cilji Lizbone 2000*. [Online] Dostopno na: <http://www.evropa.gov.si/si/lizbonska-strategija/cilji-lizbone-2000/#c57> [23.5.2010].

Urad za enake možnosti. (2010). *Trg dela in zaposlovanje*. [Online] Dostopno na: http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/ [26.3.2011].

UMAR. (2009a). *Odziv trga dela na recesijo v Sloveniji*. [Online] Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ib/2009/IB3-4-09.pdf#6 [27.6.2010].

UMAR. (2009b). *Vpliv gospodarske krize na trg dela v Sloveniji*. [Online] Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2009/III.pdf [27.7.2010].

UMAR. (2010a). *Trg dela-posledice krize in odziv države*. [Online] Dostopno na: <http://www.mju.gov.si/fileadmin/mju.gov.si/pageuploads/SOJP/PDF/EI-trgDela2010.pdf> [27.7.2010].

UMAR. (2010b). *Poročilo o razvoju 2010*. [Online] Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2010/por_s2010.pdf [20.6.2011].

UMAR. (2011a). *Regionalne razlike v stopnji registrirane brezposelnosti*. [Online] Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2011/SRS/5/PDF/regionalne%20razlike%20v%20stopnji%20registrirane%20brezposelnosti.pdf [12.4.2011].

UMAR. (2011b). *Vpliv gospodarske krize na trg dela in izzivi za politiko. Ekonomski izzivi 2011*. [Online] Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2011/EI_2011.pdf [24.4.2011].

Vlada RS. (2010). *Slovenska izhodna strategija 2010-2013*. [Online] Dostopno na: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/Protikrizni_ukrepi/izhod_iz_krize/IZ_HODNA_STRATEGIJA.pdf [26.6.2010].

Zavod RS za zaposlovanje. (2007). *Gibanje zaposlovanja in brezposelnost. Letno poročilo*. [Online] Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/335/letno_porocilo_ZRSZ_2006.pdf [23.4.2010].

Zavod RS za zaposlovanje. (2009). *Poiščite zaposlitev v Evropi!* [Online] Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/330/iskanje_dela_EU.pdf [25.3.2011].

Zavod RS za zaposlovanje. (2010a). *Dolgotrajno brezposelne osebe na ZRSZ Letno poročilo.* [Online] Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/2251/Analiza_DBO.pdf [23.4.2011].

Zavod RS za zaposlovanje. (2010b). *Gibanje registrirane brezposelnosti, 1987-2009.* [Online] Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/63/Gibanje%20BP_1987-2009.pdf [23.4.2010].

Zavod RS za zaposlovanje. (2010c). *Letno poročilo 2009.* [Online] Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/886/letno_porocilo_zrsz_%202010.pdf [26.5.2010]

Zavod RS za zaposlovanje. (2011a). *Registrirano brezposelne osebe po izobrazbi.* [Online] Dostopno na: https://encrypted.google.com/url?sa=t&source=web&cd=3&ved=0CCAQFjAC&url=http%3A%2F%2Fwww.ess.gov.si%2F_files%2F2707%2FBP_stopnja_izobrazbe_2005-2011.xls&ei=3Dc6TuyQOY3Aswa3taEi&usg=AFQjCNEG0j-oBqFm5lot6hyD1yonaHOlbw [20.7.2011]

Zavod RS za zaposlovanje. (2011b) *Te mika Evropa?* [Online] Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/852/10_05_10_te_mika_evropa.pdf [26.4.2011].

11. SEZNAM SLIK, GRAFOV IN TABEL

Seznam slik

Slika 1: Gibanje registrirane brezposelnosti	13
Slika 2: Primerjava anketne in registrirane brezposelnosti	15
Slika 3: Stopnja registrirane brezposelnosti po upravnih enotah za julij 2010	25
Slika 4: Delež spremembe v zaposlenosti od drugega trimesečja 2008 do drugega trimesečja 2009.....	27
Slika 5: Stopnja zaposlenosti v EU	41
Slika 6: Prikaz koncepta izhodne strategije	43
Slika 7: Povezanost ukrepov s cilji za dolgoročni razvoj, delovna mesta, znanje in konkurenčnost.....	44

Seznam tabel

Tabela 1: Registrirana brezposelnost za obdobje od 1987 do 2010	12
Tabela 2: Registrirana brezposelnost za obdobje januar 2009 do junij 2011	14
Tabela 3: Podatki o anketni brezposelnosti od 1993 do 2010	16
Tabela 4: Delež registrirane brezposelnosti po spolu.....	18
Tabela 5: Stopnja registrirane brezposelnosti po spolu od 2000 do 2010	18
Tabela 6: Delež žensk na nekaterih položajih	20
Tabela 7: Starostna struktura registrirane brezposelnosti v Sloveniji	22
Tabela 8: Registrirana brezposelnost po stopnji izobrazbe	23
Tabela 9: Registrirana brezposelnost po slovenskih regijah od leta 200 do leta 2010.....	24
Tabela 10: Stopnja brezposelnosti v državah EU in nekaj primerljivih državah	26
Tabela 11: Primerjava nekaterih podatkov med EU in ZDA	31

12. PRILOGE

Priloga 1

Registrirano brezposelne osebe po stopnji izobrazbe, 2010

Stopnja izobrazbe	jan.	feb.	mar.	apr.	maj	jun.	jul.	avg.	sep.	okt.	nov.	dec.
I	32.849	32.904	32.458	32.241	31.880	31.634	31.361	31.577	31.686	32.161	32.395	34.493
II	5.496	5.517	5.413	5.346	5.205	5.085	5.019	5.028	5.014	5.024	5.132	5.451
III	884	891	874	873	872	874	867	886	878	858	851	897
IV	24.545	24.750	24.529	24.586	24.221	23.995	23.837	24.044	23.891	24.303	24.877	26.980
V	25.645	25.595	25.502	25.857	25.670	25.637	25.625	25.713	25.147	28.382	28.390	29.409
VI	3.089	3.109	3.123	3.197	3.217	3.268	3.351	3.408	3.406	3.528	3.625	3.942
VII+VIII	6.953	6.883	6.843	7.047	7.148	7.486	8.119	8.156	7.667	8.157	8.275	8.549
B.Š.	130	135	151	169	188	208	227	220	219	270	286	300
Skupaj	99.591	99.784	98.893	99.316	98.401	98.187	98.406	99.032	97.908	102.683	103.831	110.021

Vir: Zavod RS za zaposlovanje 2011a